

Stokkevingers

Kreek Daey Ouwens

bron

Kreek Daey Ouwens, *Stokkevingers*. Em. Querido's Uitgeverij, Amsterdam 1991

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/ouwe005stok01_01/colofon.php

© 2013 dbnl / Kreek Daey Ouwens

Voor Jeroen en Evelien

Waar geen licht is, leef je stil maar met je wereld heel dichtbij.

WIEL KUSTERS

Mammie

Mammie ligt begraven in een houten kist. Aan de rand van het bos. In de winterzon glinsterden de stenen. De grond was hard bevroren. Kan Doortje zich dat niet herinneren? Louis stond naast haar en keek naar de grond onder zijn voeten, naar zijn schoenen, in het leer zaten smalle groefjes, allebei de schoenen, waarom moest hij ernaar kijken. Doortje maakte een kruisteken. Voorhoofd, borst, linkerschouder, rechterschouder. Dat hadden ze haar geleerd. In de schaduw van de stenen lagen bloemen. Allerlei soorten bloemen.

Weet Doortje dan niet meer hoe de klokken luidden in de straat. Iemand wuifde vanuit een raam. Tuimelingen in zijn borst. De lucht had de kleur van krijt. In de kist mammie. De kist in de grond. De kuil gedicht. Over het bos hing een kalm ruisend geluid. Iedereen rond het graf ademde en leefde, leefde maar.

Drie mannen werken in de straat. Ze zijn waarschijnlijk al vroeg begonnen. Hun jas hebben ze nog aan. Misschien ook werken ze dag en nacht. Hebben ze het gat gegraven in het donker, onder het licht van de straatlamp, zwijgzaam, zoals de nacht dat vraagt. La-

ter, als het lichter wordt, beginnen ze te bewegen. Ze praten hardop, hun adem is zichtbaar in de heldere ochtendlucht.

Doortje staat al gauw vooraan. Twee mannen spannen een kleine tent over het gat in de grond. De wind rukt kort. Een van de mannen draagt een zwarte bril die bijna de helft van zijn gezicht bedekt. Hij gaat de tent binnen. Even later kruipen vuurspetters uit het gat. Bleke vonken, wit bijna, sissend en knetterend als kerststerretjes. Een blauwe steekvlam opeens. De derde man staat gebogen boven een drillboor. Geweldig groot is hij. Machtige nek. Zijn gezicht gloeit rood. Boordampen hangen laag over de grond. Aan zijn handen draagt hij lichtgevende handschoenen. Een reus speelt in de straat.

Louis zit op zijn handen en kijkt in de lucht. Dichte wolken drijven boven zijn hoofd. De zon is een vuile vlek. Achter de wolken is God. Hij kijkt naar beneden, naar de mannen die werken, naar Doortje en Louis. Hij heeft mammie. Hij heeft haar te pakken, Doortje, de God van de sterren. Er is een onbegrijpelijk gat in Doortjes denken. Ze weet van niets, behalve dat de wind waait. De man met de boor gebaart dat ze achteruit moet gaan. ‘Het is te gevaarlijk, zo dicht bij het vuur,’ zegt hij. ‘Is dat je zusje?’ vraagt hij aan Louis.

‘Kom hier Rosa, je bent mijn zusje,’ zingen de kinderen in de straat. Als het Doortjes beurt is om in de

kring te staan, draaien ze haar in de rondte als een pop, ze worden er zelf duizelig van. Waar houdt de wereld op. Giechelend waaiëren ze uit over het plein, Doortje achterlatend, haar handen voor haar gezicht, hardop tellend: ‘Twee, vijf, twee...’ Domme Door. Een kinderlijf met bloemetjes. Louis zou haar willen slaan, pets in haar gezicht, kijk dan Door, stomme stomme trien. Hij wil haar weghalen van de straat, wil haar verbergen, waar, in een put, in een gat. ‘Rosa Rosa. Roos in de rondte. Je bent mijn zusje, je bent mijn zusje.’

‘Weten jullie wat sneeuw is?’ zei mammië. ‘Sneeuwvlokken, dat zijn de uitgedoofde sterren. Ze vallen uit elkaar in de lucht en God laat ze maar gaan omdat hij er geen zin in heeft ze vast te houden en op hun weg naar beneden worden ze wit van de kou.’ Ze wreef met haar vingers een gat in het ijs dat zich had vastgezet op de ramen. Achter het glas waren de vlokken zwart in de lucht. Louis keek ernaar. Hij had het gevoel in een schommelstoel te zitten, te wiegen, heen en weer, een golvende beweging. De vlokken veranderden van vorm terwijl hij keek, zo levend waren ze. Zacht op zacht. Sneeuw verdraagt niet anders dan sneeuw.

‘...verhaaltje,’ zei Doortje. Aandachtig volgde ze mammies vingers op het glas. De vlek werd een vis. Doortje is groot. Ze is veertien. Ze is klein. Ze is vier. 'n Verhaal, 'n sprookje. Een sprookje over de sterren. Egaal roze sterren, alle in brand. Doortje zat met haar

spullen aan de grote tafel. Een houten bord met daarop een berg lucifers, de kopjes zwartverbrand. Daarvan maakte Doortje dingen. Kleine breekbare dingen, een tafeltje, 'n stoel, een houten kruis. Ze schoof het bord van zich af. ‘Vertellen,’ drong ze aan.

Mammie draaide zich om. Ze liep door de keuken, voorzichtig, ze hield zich vast aan alle dingen waaraan ze zich vast kon houden. De keuken was een wandelpark. Langs het pad rijen potten en pannen. De vis stond gevangen in glas. Op de muur de schaduw van boomtoppen. Behalve het geluid van het gasstel was het stil. Buiten het lawaai van een voorbijgaande bus, dan werd het weer rustig. Mammie ging aan tafel zitten. Haar hand strekte zich uit naar de lucifers. Twee stokjes maken al een kruis.

De stilte zette zich voort in de dagen die volgden. Regen streek over de sneeuw. De glazen vis loste op in druppels. Onder het wit kwam nieuw gras. De bomen glommen. Op verschillende plaatsen lekte de goot. Door de gaten viel het regenwater als uit een kraan. Het huis rustte stil op waterstralen.

Waarom maakt God de sterren als hij ze toch weer laat gaan. De sterren de sneeuw. De sneeuw een natte plas. ‘Het is maar voor even,’ zei mammie. ‘Een nieuwe kuur.’ Doortje legde de lucifers op een rijtje naast het bord. Het verhaal beviel haar niet. Mammies woorden vlakten af tegen de buitenkant van haar huid. Ze lieten nauwelijks sporen. Even mis-

schien. Vluchtig als de afdruk van vogelpootjes in zand.

De man met de boor gaat rechtop staan en kijkt naar de lucht. De zon schijnt even voluit tussen twee wolken. Hij trekt zijn jas uit, zijn trui, zijn hemd. In zijn blote lijf buigt hij zich opnieuw over het logge apparaat dat de grond doet trillen. In een oogwenk verandert hij van vorm. Hij is een verlengstuk van de boor. De tweede man roept iets maar de ander hoort hem niet. Hoe hard je ook tegen hem praat, schreeuwt zelfs, nooit kom je uit boven het lawaai dat hij voor zich uit duwt. Zijn lijf is vol van trillen. Voortdurend. Eentonig ook. Altijd draagt hij een eigen taal.

De grond is warmer dan de wind. Doortjes borst rijst en daalt. Rode vlekken in de zon. De makker van de reus wast zijn handen in een bak met water.

Doortje doet een stap in de richting van de tentopening. Nieuwsgierig kijkt ze naar binnen. Het vuur springt. Doortje weet altijd overal doorheen te glippen. Bij optochten staat ze vooraan. Mensen laten haar altijd de vrije doorgang. De boorman staat met zijn rug naar haar toegekeerd. Het steengruis dat hij achterlaat maakt vreemde patronen op de weg. Zijn tanden blinken. Niets ontgaat hem. De weg is zo leeg als maar zijn kan maar hij ziet alles, alle kleinigheden die moeten worden aangepakt. De straat behoort hem.

Van de drie mannen is de lasser het eenzaamst. Terwijl de anderen de lucht kunnen zien en de aarde ruiken zit hij de hele dag in zijn huisje. Het vuur springt onder zijn handen. Hij staat aldoor gebukt. Zijn kuiten zijn onderhand van ijzer. Eigenlijk is de lasser nog geen man. Hij is nog een jongen. Hij woont vast thuis bij een moeder. Of met een grote zus. Voor het eerst heeft hij werk. Tegelijk met het werk wordt hem verantwoordelijkheid in zijn maag gesplitst en hij weet nog niet hoe hij dat vindt. Stil spatten de vonken. Het vuur is vertroostend. Het flakkert langs de donkere tentwand. De warmte glijdt in Doortjes buik. In haar herinnering verschijnt een beeld. Als een boog over alle andere dingen.

De koepel waaronder mammië lag was doorzichtig, het licht viel erdoorheen, aanhoudend. Aan de onderkant waren twee ronde gaten. Daar kon je je hand door steken. Mammies hand was droog. Als een hemd aan de lijn. Een droog knisperend hemd. Haar wangen waren wit als melk. 't Is me wat moois,' zei ze. Verkeerde stem. Vreemde vreemde. Fraude. Fraude en bedrog. Doortje liet zich weer bedotten.

Weet Doortje dan niet, bij het bos, aan de andere kant van het bos, het bos waar ze moest plassen, altijd en altijd moest Doortje plassen.

'Vooruit dan maar,' zei mammië. Ze stroopte Doortjes

broek omlaag, haar onderbroek, met haar schoen zat ze vast in de pijp van haar onderbroek. 'Pas op,' zei mammië, 'plas niet in je schoenen.' Doortjes benen waren rood van de kou. Onder de gele plas smolt sneeuw. Winterlicht. Bomen veranderden in een silhouet. Roze vlammenlucht. Het bos was maar klein. De rand was dichtbij. Kaal waren de bomen en recht als een kaars en iedereen kon hen daar zien.

En achter de bomen was het lichter. Aan alle kanten. Overal was dat licht, bleek en toch sterk, ziet zo de dood eruit. Daar, Doortje, de kant van de zon, mammië ligt bij de zon.

'Je moest eens wat beter op je zusje passen,' zegt de reus knorrig. Doortje geeft geen kik. Op haar arm zitten twee grote brandwonden. De man bij de teil giet voorzichtig water over haar huid. Onhandig aait hij over haar bol. Hij zit er echt mee. 'Daar moet een dokter aan te pas komen,' merkt hij op.

Louis gaat staan. Zijn handen zijn gevoelloos geworden. De ribbels van de stenen zijn er in afgedrukt. De lucht is verschrikkelijk helder. Koperen wolken drijven er in rond. Maar geen wolken. Geheimzinnige beesten zijn het. Een schaap dat door zijn knieën zakt, een gedeukte koe zonder staart. Vlokken wit zweven eromheen. Mammies uitgedoofde sterren. Mammië zweeft daar, Door. Ergens achter. Ze ziet de straat.

Een speelgoedstraat. Aan wie vertelt ze haar verhalen? De lucht is een ander land. In geen enkel boek beschreven. De wind heeft ook een stem. Gehuil, gekreun, soms wat zuchten. Waarin heeft mammië zich vermomd. Ze bespiedt hen, ademend, afwachtend. De weg is leeg. Als je per se iemand wil zien gebeurt dat niet. Doortje ondersteunt haar gewonde arm met haar hand. Ze draagt haar arm als een trofee. De plekken hebben de kleur van gebakken vis. Ze huilt nog steeds niet. Louis zou erom willen janken. Om de lelijke ribbels in zijn huid. Om de gaten in Doortjes hoofd. De sterren. De sneeuw. En het niets.

Niemandshuis

I

Over het portret werd nooit gesproken. Ook niet door mijn vader die alles toch van dichtbij moet hebben meegemaakt. Het gezicht van de jonge vrouw is vervaagd in mijn herinnering. Alleen de stilte in het kleine kamertje waar het portret aan de muur hing, maar vooral het zwijgen van de mensen wanneer haar naam werd genoemd, die stilte is nog op dezelfde manier aanwezig als vroeger.

Op haar achttiende is ze ziek geworden. Op, haar negentiende is ze overleden. Misschien, wanneer ik zou weten waarom iets of iemand heeft toegeslagen in die tijd, haar gezicht veranderde, heeft verwoest, misschien zou ik iets kunnen begrijpen van de afwezigheid van mijn grootmoeder, een afwezigheid van haarzelf, iets van haarzelf, een verdriet, ontroering. Gemis. Mijn grootmoeder had nergens de tijd voor.

Ik moet een keer gevraagd hebben, staande voor het portret aan de muur: ‘Wie is dat?’ ik kan het me niet herinneren, maar ik zal het ooit zo gezegd hebben. En waarschijnlijk was het antwoord: ‘Dat. O, dat is tante Anna.’

Behalve mijn broertje heb ik vier zusjes. Er wonen vijf kleine meisjes in ons huis. Ze spelen met elkaar. Ze bezitten een grote en een kleine pop. Om de grote pop wordt vaak geruzied. Ze heeft slaapogen. En het is de pop geweest van Anna. De kleine meisjes schuiven de stoelen aan elkaar en bevelen mijn broertje te gaan liggen als ziek kind. Om beurten zijn ze moeder. Ze snuiten zijn neus, hij is verkouden, ze kammen zijn haren, ze zullen allemaal groot worden als onze moeder en onze grootmoeder.

Is mijn grootmoeder werkelijk een vrouw geweest die baby's in haar buik droeg. In blijde verwachting. Anna was haar eerste kind. Was de gerimpelde huid gespannen en glad. Zo zijn er twee grootmoeders. De oude, zonder naam, de oma die in ons huis woont, overal aanwezig, tussen de anderen, de gejaagde, de scheldende, de zorgende grootmoeder. De angstige. De gehate. En de jonge Mathilde S.

Met schroom spreek ik het woord uit: de gehate. Het is het woord van een kind dat met een zekere mate van onverschilligheid kijkt naar de volwassenen. De onrust signaleert die deze grootmoeder om zich heen verspreidt. Met de vanzelfsprekendheid waarmee een kind kiest meer houdt van de grootvader, de zwijgende, het slachtoffer.

Mijn grootvader flaneert in zijn gestreepte vest over de kermis. Vanuit zijn ooghoeken volgt hij Mathilde. Ze zijn geen van beiden heel jong. Naast elkaar blijven

ze staan voor de schiettent. Het regent. In het zeildoek boven hun hoofd zitten natte plekken. Mijn grootvader legt het geweer over zijn schouder en schiet een aantal keren. De gewonnen roos geeft hij aan mijn grootmoeder. Ze kijkt hem recht aan. Dan gaan ze samen verder. De regen spoelt de vuile tentpalen schoon. Onder hun voeten glimmen de straatstenen. Wat ze nu gemeen hebben is een verlangen naar warmte.

Ze hebben elkaar drie maal ontmoet als ze besluiten te trouwen. Een toevallige verbintenis. Toevallig is natuurlijk gemakkelijk gezegd. Het woord is te vervangen door onbegrijpelijk. Of hoopvol. Evengoed. Ze moet hoopvol zijn begonnen, mijn jonge grootmoeder. Zo is ze.

Mijn grootouders trouwen in het voorjaar. Enkele maanden later is Mathilde zwanger. In die tijd een angstige onderneming. Mijn grootvader heeft werk in Duitsland. Hij is de hele week van huis. Mijn grootmoeder is veel alleen. Een dag kan lang zijn. Het leven ligt in zijn volle lengte voor haar. Ze zal er niet over durven nadenken, niet echt, de verwachtingen die ze zichzelf toestaat te hebben reiken niet verder dan door te leven.

In de lange zomeravonden zet de jonge vrouw haar stoel buiten voor de deur zoals in het dorp de gewoonte is. Ze leunt met haar rug tegen de gekalkte muur. Haar handen liggen over haar bolle buik. Het kind in haar

beweegt. Is ze gelukkig in deze uren? In de verte luidt de avondklok. De koeien die overdag hebben staan grazen bij de rivier worden teruggebracht naar hun stal. Een moeder wordt gescheiden van haar kalf. De beesten loeien. Zijn dit momenten van geluk voor haar, de tijd waarin het langzaam donker wordt. Een moeder krijgt een kind. De echtgenoot komt in zijn afwezigheid dichterbij. Is dit werkelijk alles wat ze durfde.

Mijn oude grootmoeder gaat van de een naar de ander, snel loopt ze door ons huis, voortdurend is ze op stap en ze zegt: 'Ik ga nergens heen,' en nog sneller gaat ze, weg van de dingen, van ons, van zichzelf, voor het verleden uit.

II

Bij elk kruispunt wachten we, aarzelend over te steken, automobilisten geven ongeduldig aan dat we op moeten schieten. Ik schaam me voor haar angstige terugtrekken. Die angst verandert ook mij in een bang kind dat met gebogen hoofd blijft staan, een lelijk kind met verwaaide haren, spits klein gezicht, lelijk als de grootmoeder op wie ik niet wil lijken.

Ik ben blij dat ze handschoenen draagt. De binnenkant van haar handen is altijd vochtig. Met haar vingers veegt ze langs haar neus waar kleurloze druppels blijven hangen. Ze verzamelt de eieren in het hok van

de kippen achter ons huis. Op de gespikkelde schalen kleeft verkalkte stront. Royaal strooit ze het voer tussen de stenen. Trillend pikken de beesten hun deel. Daarna kneden diezelfde vingers het deeg voor het brood. Stofmeel blijft liggen op het zwart van haar jurk die van voren langer hangt dan van achteren, in haar hals een kleine uitsparing waar de huid donkerder is dan die van haar armen.

Het is mijn beurt haar te vergezellen. De winkelstraat lokt. In de tas van mijn grootmoeder weet ik de enveloppe met het geld dat ze elke eerste dag van de maand ontvangt. We omzeilen alle gevaren. De kruispunten moeten, daar is geen ontkomen aan, maar het grote huis langs de weg, het huis waar de honden wachten om los te breken, daar lopen we in een wijde boog omheen. Achter de dichtgegroeide heg klinkt blaffen. Tussen de openingen in het groen grommen gele vlekken net zo lang tot we voorbij zijn. Mijn grootmoeder knijpt zo hard in mijn hand dat het pijn doet.

Mijn moeder zou nooit zulke dure schoenen voor me gekocht hebben. Opgetogen klem ik de kartonnen doos onder mijn arm, mijn hand laat ik liggen in die van mijn grootmoeder. Blij met de gekochte genegenheid praat ze honderduit. Ze vertelt over vroeger, over mensen die mij niet aangaan, over mensen van nu, de burens aan de ene kant en de burens aan de andere kant. Op haar wangen verschijnen twee vuurrode vlekken. Ze vraagt naar de kinderen uit mijn klas, naar de ouders van de kinderen, naar alles van de ouders en

wat ik niet weet verzin ik, verlangend haar tevreden te stemmen. De winkels gaan sluiten maar de lichten in de etalages blijven branden. Met moeite kan ik mijn oma bijbenen. Weg van het licht lopen we het donker in. Het is alsof we de verkeerde kant uit gaan. Zonder er erg in te hebben passeren we het hondehuis, waar het stil blijft. Het begint te waaien en ze laat mijn hand los om haar hoed vast te houden. De linten rond de rand liggen plat in de wind. In dit drukke geven, het wilde wegschenken, vraag en antwoord, vergeet ze haar angst.

‘Ik vraag of ik ze de volgende keer ook krijg,’ zegt mijn zusje jaloers. Mijn voeten doen pijn. Ik trek mijn nieuwe schoenen uit en zet ze naast de kachel. De hele avond draait mijn grootmoeder om me heen. Ik stop mijn vingers in mijn oren en doe alsof ik lees. Als ze zich over me heen buigt en nog eens vraagt of ik ze mooi vind, de schoenen, knik ik alleen maar. Ik voel me beschaamd. Afkeer vermengt zich met de verzadigde blijdschap.

Mijn grootmoeder is voor alles bang. Voor God. Voor de hel. Het onweer in de lucht. De dood. Nachtzwart. Voor de flitsen aan de hemel. De mijnwerkers uit Polen die komen kopen in haar winkel en nooit genoeg geld bij zich hebben. ‘Het zijn toch arme drommels,’ zegt ze en na verloop van tijd zet ze een streep door de groeiende rekening. Ze is bang voor de klokken van de kerk. Voor het luiden van de klokken. Ze begeleiden de gestorvenen. Bij elke slag komt het verleden dichterbij.

‘Er was iets met een man,’ zegt mijn oudste zusje. ‘Pappa heeft het me verteld. En opa heeft hem het huis uit geslagen omdat hij niet deugde.’

‘Ze lijkt wel een heks,’ merkt mijn broertje op. Samen bekijken we de foto uit de blikken trommel die mijn moeder bewaart in haar linnenkast. Mijn tante Anna zit in een rieten stoel. Om haar schouders ligt een deken. Dunne slierten haar omlijsten haar gezicht dat sterk vermagerd is. Voor mij is dat gezicht het symbool geworden van verwoesting.

Het heeft iets van een goocheltruc. Zoals er twee grootmoeders zijn, zo zijn er ook twee Anna's. De vrouw in het voorkamertje is mooi. Haar gezicht is helder. Je herkent de familietrekken. Het portret wordt beschermd door een glazen plaat. Het hangt tegenover de servieskast. De deuren waarachter de borden zijn opgeborgen zijn eveneens van glas. Wanneer het mijn beurt is de tafel te dekken ben ik doodsbang iets te breken. Zo voorzichtig mogelijk zet ik de borden op tafel. Wie maakt er zo'n lawaai op de trap.

III

Er is al heel wat afgeruzied tussen mijn ouders voordat de Duitse tante bij ons intrekt. ‘Het is de vrouw van mijn broer,’ zegt mijn vader. ‘Ik kan hem niet in de steek laten.’ Mijn moeder verzet zich. We hebben zelf

te weinig ruimte, vindt ze. De kinderen slapen al met zijn drieën in een kamer. Ze zoekt steun bij mijn grootmoeder, die zich afzijdig houdt.

De Duitse tante komt met een taxi. Ademloos kijken mijn zusjes en ik toe als ze uitstapt. Ze draagt een bontjas tot helemaal op de grond. Als ze die later uittrekt blijkt ze een lange broek aan te hebben. Nooit eerder hebben we een vrouw gezien in zo'n broek. Strak over haar billen. Tussen haar geverfde lippen hangt een sigarettepijp. Ze heeft haar zoontje meegebracht. Hij kruipt door onze kamer met autootjes die vanzelf gaan rijden en waar niemand anders mee mag spelen. Midden op zijn hoofd ligt een blonde krul. 'Mietje,' zegt mijn broertje.

De tante krijgt zo lang het voorkamertje. Alle meubels die er staan gaan er uit. Ook het portret. De Duitse tante zegt achteloos dat ze niet wil wonen in een ruimte mit 'einer längst Verstorbene'. Ze zet het portret in de gang op de grond. Niemand zegt iets als mijn grootvader het oppakt en met zich mee naar boven neemt.

In de weken die volgen is het mijn moeder die voortdurend voor haar in de bres springt. 'Opa zegt dat ze een hoer is,' zegt mijn broertje. Zijn oogjes glimmen. Angstig weert mijn grootmoeder haar uit de winkel waar mijn tante elke dag haar sigaretten komt halen. Behalve de broek die ze droeg op de dag van aankomst bezit ze nog drie andere pantalons. Allemaal even gespannen rond haar achterste, dat smal is en toch

niet mager. ‘Scheisse,’ zegt de Duitse tante. Mijn grootmoeder houdt lafhartig de deur dicht.

Uiteindelijk vertrekt ze zelf. Ze kust mijn moeder op haar mond en wij mogen al haar aangebroken flesjes parfum houden. Hoewel ze er maar enkele weken gewoond heeft staat mijn grootvader erop de muren van het kamertje opnieuw te behangen. Daarna brengt hij het portret weer naar beneden en Anna wordt opnieuw opgehangen.

Scheldend loopt mijn grootmoeder achter hem aan. De aardappels zijn slecht geschild, zegt ze. De pitten zitten er nog in. En zijn hemd is vuil. De kraag is vet als olie. Met beide handen trekt ze aan de dunne stof en mijn grootvader slaat haar weg, woest opeens zoals hij dat onverwacht kan zijn.

Het is over dat soort futiliteiten dat ze met elkaar praten.

‘She opened the window and stepped out,’ zegt mijn oom. Hij is gekomen met mijn Duitse tante om afscheid te nemen. In haar gebrekkige Nederlands antwoordt de tante dat je wel zien kunt dat ze zijn zus was. ‘Die Augen,’ zegt ze.

IV

‘Je zou eigenlijk vlechten moeten hebben,’ zegt mijn moeder twijfelend. ‘Roodkapje had vlechten, toch?’ Teleurgesteld kijk ik in de spiegel. De Duitse tante heeft een rood jurkje achtergelaten dat precies past. Maar met mijn korte rechte haren lijk ik absoluut niet op een sprookjesfiguur.

Mijn grootmoeder loopt de trap op. Als ze terugkomt heeft ze een dun pakje bij zich, dat gewikkeld is in vloeipapier. Ze vouwt het open en in haar hand liggen twee gevlochten haarstrengen, de uiteinden zijn gestrikt met een dof zwart lint. ‘We kunnen ze vastmaken met een elastiek,’ zegt ze. Als ze de vlechten tegen mijn gezicht houdt trillen haar vingers.

Ik heb de hele avond nauwelijks durven dansen, doodsbang mijn vlechten te verliezen. Handen graaien in mijn rug. Bij de polonaise slaan ze in het gezicht van het meisje achter me in de rij. ‘Brr, dooie haren,’ zegt ze en blaast hard in mijn nek. ‘Ik wil naar huis,’ zeg ik tegen de jongen met wie ik dans. Het is al heel laat. De lantaarnpaal voor ons huis brandt niet meer. De jongen houdt zijn fiets tussen ons in. Als hij zich naar me toebuigt om me te zoenen draai ik mijn hoofd weg. Ik zie het gezicht van mijn grootmoeder achter haar raam. De witte haren lichten op in het donker. ‘Mijn oma,’ zeg ik opgelucht en snel loop ik naar de voordeur. Ze staat in haar nachtjapon. ‘Wie is dat,’ vraagt ze. ‘Waarom ben je zo laat.’ Ondertussen maakt

ze de vlechten los van mijn hoofd. Mijn oren gloeien door het strakke elastiek. Zorgvuldig wikkelt ze de haarstrengen opnieuw in het papier. ‘Niks tegen opa zeggen,’ fluistert ze.

Mijn zusje zit rechtop in bed. ‘Oma heeft je zeker binnengelaten,’ zegt ze. ‘Ze houdt ons ook altijd in de gaten.’ Mijn zusje heeft een echte vriend. ‘En opa,’ fluistert ze, ‘dat is echt niet normaal meer. Als we zitten te vrijen staat hij op uit zijn stoel, wijst naar zijn voorhoofd. En soms roept hij woedend: “Stommelingen, grote grote stommelingen!”’

Door het open raam kan ik de zandberg zien liggen. In de loop der jaren is hij grotendeels afgegraven. De top ontbreekt. Op de afgeplatte bovenkant zie je de omtrek van een vierkant gebouw. Een huis in de lucht. Op het dak liggen ijzeren platen die blinken in de zon. Ik stel me voor dat ze hier gezeten heeft, Anna, voor dit raam zoals mijn grootmoeder dat doet. Soms ziet ze de zon opkomen achter de heuvel. Een witgele vuurbal die de kaalheid van de berg benadrukt. Het ijzeren dak schittert als goud. Anna knijpt haar ogen dicht. De berg is van niemand. Het huis is van niemand. Daar wil ze gaan wonen. Met de man die niet deugt.

Het bed van mijn grootouders staat midden in de kamer. Er overheen ligt een witte gladgestreken spreij. Op de stoel die naast het bed staat ligt de hoed van mijn grootmoeder. De kamer is opvallend leeg. Hier slapen ze naast elkaar. Naast elkaar de glazen op de

wastafel. Ik vind de vlechten op de bovenste plank van de linnenkast, die niet op slot is. Op het vloepapier ligt een kinderbeursje. Met moeite krijg ik het open. Er zit niets in behalve een dunne zilveren medaille. Met bonzend hart zoek ik verder. Mijn handen raken iets zachts. Op de tast haal ik het voorwerp eruit. Het is een stoffen zak, dichtgenaaid met grote steken. De steken laten gemakkelijk los. In de zak zit een album. De lijm waarmee de bladzijden aan elkaar zijn gelijmd heeft losgelaten. Ik herken op de eerste pagina het mooie regelmatige handschrift van mijn grootmoeder:

Twee oogjes van zilver
Een hartje van goud
Zorg, lieve Anna,
Dat jij die altijd behoudt

Als ik de bladzijde omsla valt er iets op de grond. Het is een dun schriftje. Op de verbleekte kaft staat in onzekere ronde letters een naam: ‘Anna P., Bijbelsche Geschiedenis, leerlinge klasse III’. Ik sla het open en lees:

‘En Jonas zit in de buik van de walvisch en die wordt vreeselijk dik. Hij spuugt Jonas naar buiten. Jonas is heel blij en de walvisch heeft gebloed tot den dood.’

Buiten klinkt de stem van mijn grootmoeder. Snel stop ik het boek terug in de kast. Als ik uit het raam kijk is er niemand.

Misschien is ze wel doodgegaan in deze kamer. Als ze rechtop zat in bed kon ze een stuk van de zandberg zien. Met een kabelbaan ging ze naar de top. Naar het huis met het gouden dak.

Kun je doodgaan van iemand die niet wil deugen. ‘En de walvisch bloedde tot den dood,’ Anna P. Het bestaat niet niet te deugen. Niet zo erg dat mensen ervan doodgaan. Ik voel me verdrietig en ook kwaad en ik begrijp het geen van beide. Ik zet een stoel bij het raam en klim op de vensterbank. Met mijn rug zit ik naar de berg. De mensen uit het niemandshuis kunnen me zien. Ze kunnen zien dat ik mijn jurk omhoog trek en mijn broekje naar beneden. De wind is lauw tegen mijn blote billen. ‘She opened the window and stepped out.’ ‘Scheisse,’ zei de Duitse tante. Waarom zit ik hier. Is het voor Anna. Is het voor mijn grootmoeder.

Ter ere van Anna

*'Ik zou,' zei Anna, 'willen wonen
in de lucht,
waar borsten drijven,
reuzinnen liggen,
het haar naar buiten uitgekamd,
kaarsrechte scheiding
als een snee.'*

*Ik zie mijn zusje boven mij.
Daar gaat ze -
vingers uitgespreid -*

*langzaam,
niet gehaast,
volgauto's
als in een slapstick.*

Op de grond schoffelt een man.

*Rozen
hebben geen beenderen.
Ze buigen in de wind.*

*Mijn moeder draagt een nieuwe hoed.
De zon verlicht.
De zon maakt haar een clown,
slordig,
oneindig teder,
roze.*

*Anna steekt haar voet in de stijgbeugel.
'Zie, kijk, hoe, waarom en wat.'
Van binnen uit komt ze te weten
waar ze hierbuiten naar moest raden.*

Het heelkruid

Voor Anna en Martje

Het kind met de rubberlaarzen staat in het water, in het licht van het water, haar voeten zakken weg in de slijkerige bodem, geel is de kleur van de wereld, het water en de lucht, van de grond onder haar voeten, die voordat het noodweer losbrak nog helemaal groen was.

‘De ziekte van Weil,’ zei mijn vader. Hij fronste zijn voorhoofd. Opgewonden zocht mijn broertje in de encyclopedie: ‘W, IJl, Wijl... staat er niet in,’ zei hij teleurgesteld. Mijn zusje pakte het boek van hem af. ‘t Is met een korte ei, sufferd,’ zei ze, ‘hier: Weil, ziekte van...’ Alsof ze een beurt had in de klas las ze hardop, netjes en precies. ‘Jullie blijven er voorlopig maar uit de buurt,’ zei mijn vader. ‘t Is er net een moeras.’

‘Zo vroeg in de ochtend, zo'n klein meisje, hoeveel jaar ben je, tien, tien jaar... meisje van tien in de storm.’ Als ze haar ogen stijf dichtknijpt zou iemand ervan overtuigd kunnen zijn dat ze blind is. Blind meisje in moeras. Het licht boven het water wordt nevelig, een zachte nevel, gekleurd door het gras dat nog onder deze waterstroom groeit. Een vogel roept lang in de lucht. Zou het zo zijn als je blind bent? IJle vlagen, geluiden van stemmen, het blaffen van een hond, alles blijft achter mist verborgen.

‘Vanavond,’ zegt mijn oudste zusje, ‘vertel ik niet over de poppen.’ Mijn andere zusje vraagt: ‘Waarom?’ Mijn oudste zusje draait zich om. Snel trekt ze haar trui over haar hoofd. Ik kijk naar haar blote rug. Sinds kort wendt ze zich van ons af als ze zich aan- en uitkleedt.

Mijn oudste zusje zegt: ‘Ik wil jullie iets anders vertellen.’ Ze kijkt ons aan alsof ze hoopt dat we zullen tegensputteren, haar zullen smeken verder te gaan met het vervolghet verhaal over de drie poppen. Ze zwijgt. Ze zwijgt nog lang als we al in bed liggen. De nagels van haar tenen schuren scherp langs mijn blote benen. Ik verlang naar de poppen. Elke avond vertelt ze. Iedere nacht komen de poppen tot leven. Iedere nacht wordt gekleurd door de tijd waarin de poppen tot leven komen.

Mijn tweede zusje giechelt hardop.

‘Stil,’ zegt mijn oudste zusje. Ze beveelt. Ik voel haar ongemak en alles komt me plotseling heel belangrijk voor, heel duidelijk. Het moment waarop de dingen nog zo zijn zoals ze altijd waren en het weten dat de verandering heel dichtbij is.

Ze vertelt over de vrouw. Het is bij haar gebeurd, zegt ze. Buiten duwt de wind tegen ons raam. Ze was er niet op voorbereid. Ze is geschrokken, zo erg geschrokken. Ik wil niet dat hetzelfde jullie overkomt, zegt ze. Ze vertelt over vreemde dingen, over baby's die je kunt krijgen en over bloed, over de zachte lang-

werpig washandjes die mijn moeder soms in een aparte emmer in de week zet. Roestbruine vlekken die na het wassen de kleur van honing houden.

Mijn tweede zusje zegt dat ze alles al weet. 'Ik zit er niet mee,' zegt ze, 'bij mij duurt het nog heel lang.' Deze zomer is ze naar een vakantiecamp geweest om aan te sterken. Kinderen die zwak zijn, daarbij duurt het nog heel lang.

Het gaat mij niet aan. Ik ben de jongste van de drie poppen.

Mijn zusje op de wc. 'Mamma, ik ga dood.'

Ik wil de nachtverhalen. Ik wil de poppen, ik wil dat andere niet en als ik dat zeg zeggen mijn zusjes tegelijk: 'Stom kind, het moet.'

Ik zeg dat ik het niet weet.

'Menstruatie' onder M. In de encyclopedie staat een tekening: 'de inwendige geslachtsorganen van de vrouw'. Er staat niets over de lapjes in de wasmand. Ik lees: 'Menstruatiecyclus, menstruatiepijn.' Pijn. De woorden die ik zie zeggen me niets. De laatste zin luidt: 'Er zijn middelen die verlichting kunnen brengen.' Kruiden. Tekeningen van kruiden, smalle takjes met kleine bloemen. Ik zoek onder de K. Geneesmiddelen, genezen, helen. Vermindering van lijden. Medicijn. Kruiden. Heelkruid.

De fabriek waaraan het atelier is vastgebouwd ligt

verlaten in het water. Op het oranje dak staat in scheve letters: 'Ziekte van Weil'. De bomen tussen de gebouwen en het stoffenatelier zijn voor de helft kleiner geworden. De stammen zijn bedekt met een witgrijze schimmel. Korte strompen zout. Ze staan in een wijde kring om haar heen. Er worden nu geen kleren gemaakt, er wordt niet geadverteerd en niet verkocht. De meisjes van het atelier hebben al een hele week niet kunnen werken.

'Alles is onder water gelopen,' zegt Lisa tegen mijn moeder. 'Lekker, zo'n onverwachte vakantie.' Lisa woont in onze straat. Ze werkt bij de hoeden. Wanneer ze dat vertelt, heel langzaam praat ze, want Lisa stottert een beetje, dan zegt ze 'ik ga over de hoeden', en ik stel me voor hoe Lisa gedwongen wordt, want hoe anders, wordt gedwongen door de man die ze chef noemen om op haar blote voeten over een hoedenrij te lopen. Opgevouwen vogels waarvan de veren soms scherp uitsteken, harde pennen die in Lisa's zachte vlees dringen. De chef is blootshoofds. Onder de hoed geen man. Hij draagt witte leren schoenen. De schoenen van een souteneur. 'De ogen van een souteneur,' zegt Lisa hardop en mijn moeder gebaart naar mijn zusjes en naar mij en zegt: 'Hou je mond.'

Lisa zal het ook wel al hebben. Ze heeft vaak buikpijn. Mijn moeder geeft haar een aspirientje en ze praten samen, vertrouwelijk, over de stoffen en over het werk in de fabriek, de prijzen van de broeken van het atelier, over de mode en over de snit, wat dat dan ook is.

Het meisje tilt het prikkeldraad omhoog dat rondom het fabrieksterrein is gespannen en kruipt eronderdoor. Ze staat tot haar knieën in het water.

Heelkruid is een moerasplant. Misschien zal ze er genoeg van vinden om het kwaad te kunnen bestrijden. In één klap vernietigd. Meisje van tien ontdekt medicijn. Geen gewonde vrouwen meer in de straat.

Mijn zusje doet het licht aan. Ze staat bij het raam. Even hoop ik dat ze nu toch zal vertellen, het verhaal waar ik de hele avond op gewacht heb. Ik ga naast haar staan. Zonder te praten kijken we naar de nacht. Roerloos hangt de maan in de lucht. Hij heeft zich eindelijk los kunnen maken van de wolken. Hij lijkt heel dichtbij. Ik zou hem in mijn hand kunnen nemen. Ik wil met mijn zusje praten, zachtjes praten. Tussen ons is schaamte. We zijn verbonden met elkaar in een schaamte die ons weer aan onze moeder verbindt. Mijn tweede zusje slaapt gewoon door. Ze heeft niet gemerkt dat wij zijn opgestaan, haar benen zijn opgetrokken, dunne, veel te dunne benen heeft ze. Ik wil terug in bed, de warmte van het slapen met z'n drieën, de vanzelfsprekendheid waarmee de andere twee volgen als iemand zich omdraait. Ik blijf staan op de plaats waar ik ben. Opdracht om te blijven. Af te wachten.

Volstreekte stilte alstublieft. Ze zoekt de smalste tak, de bloemen zo minuscuul dat de blaadjes bijna niet te zien zijn. Het terrein wordt afgeschermd door een rij

lage struiken die nog net boven het water uitsteken. Het meisje brengt haar gezicht dicht bij de natte takken. Op het kale hout geen bloem.

‘Trek maar uit,’ zegt Lisa. Haar stem klinkt ontevreden. Met veel moeite maak ik de knoop los van het knoopsgat dat voor de helft blijkt dichtgenaaid. ‘Hij prikt,’ moppert mijn zusje. Ze heeft dezelfde broek aan als ik, in een andere kleur. Mijn tweede zusje hoeft niets te passen. Ze is veel te mager voor de broeken van het atelier. Een dag in het jaar houdt de fabriek uitverkoop. ‘Koopjesdag,’ noemt mijn moeder dat. In een hoek van het magazijn hangen de kleren die niet op de markt kunnen worden gebracht. ‘t Is geen geld,’ zegt Lisa. ‘Zo'n spotprijs.’ Mijn moeder zwicht.

‘Je moet je buik inhouden,’ zegt mijn zusje. Ze staat met haar rug naar de spiegel en kijkt over haar schouder naar zichzelf, afwezig, bijna neutraal. ‘Wat een dikke billen,’ merkt ze op. ‘Je hebt een mooie smalle taille,’ zegt Lisa opgewekt. Ze heeft een ceintuur in haar handen en knoopt deze rond het middel van mijn zusje. Ik frunnik nog altijd aan de knopen van mijn broek.

‘Afrekenen,’ zegt Lisa kort. Het meisje dat achter de kassa zit draagt het laatste modekapsel. Haar mond is vuurrood geschilderd. Tussen haar lippen hangt een sigaret. In het uiteinde gloeien grassprietten. ‘Heb ik wat van je aan,’ zegt ze kattig. Lisa stopt de broeken in

een plastic tas. Haar gezicht is rood. ‘Trut,’ stottert ze. Het meisje haalt de sigaret uit haar mond en blaast de rook midden in Lisa's gezicht.

De zee, zeggen ze, stroomt over van de vissen. De rivier stroomt over. In dit water. Vissen in dit water. Ze knabbelen het heelkruid, mummelen, ze vermijden het niet, zwemmen er niet omheen. Half zout, half zoet. De mensen eten de vis. Een wonderbaarlijke genezing.

Het meisje krijgt nu vaste grond onder haar voeten. Hier moet het terrein van de fabriek beginnen. Waterwoestijn boven de gekleurde stenen. Ze is al vroeg opgestaan. Niemand heeft haar zien gaan, denkt ze.

Als er nu iets met het kleine meisje zou gebeuren, ze verstrikt zou raken in de dichte takken, een kuil in de bodem, het moeras haar zou meezuigen, misschien zal men haar nog vinden en ze wordt opgebaard in de kerk, een bloemstengel tussen haar vingers, en de mensen branden kaarsen en bidden, stil in de kerk, onder de indruk van zo jong, tien jaar pas, en velen zullen haar hebben zien gaan, in de vroege ochtend, de ochtend na de storm.

De melkboer zal haar hebben zien lopen, de melk moet vroeg bezorgd, voor zonsopgang, de mensen slapen, ik heb haar gezien, zal hij zeggen, ik ben de laatste die haar in leven heeft gezien. Maar de moeder van Lisa die stond voor het raam, slapeloze nachten sinds

ze weduwe is, de weduwe in de straat heeft haar gezien lang nadat de melkman zijn flessen daar had neergezet. ‘Mijn moeder liegt nooit,’ stottert Lisa. Ze zullen elkaars verhaal betwisten.

‘Je kunt eraan doodgaan,’ zegt mijn broertje zelfverzekerd. ‘Het vuile water komt in je bloed en als het bij je hart komt kan het niet meer weg. En het doet pijn, vreselijke pijnen, je bloed wordt helemaal zwart, tot de dood erop volgt.’ ‘Riool in je lijf,’ lacht mijn zusje. De letters op het dak schitteren in de zon.

Het meisje heeft nog nooit de zee gezien. Vaak heeft ze zich er een voorstelling van gemaakt. De angstaanjagende watermassa, het geluid van de golven is in de hele stad te horen. De lucht is zwart. Meeuwen bepalen de koers van de schepen die liggen vlak bij de schuimrand waar het water weer land wordt. De mensen volgen de meeuwen. Aan het dek zwaaien de mannen die gaan varen. Een vrouw en een kind lopen langzaam naar huis.

Hier staat het water stil. De zon staat stil. De gebouwen van de fabriek zijn somber. In de gloed van de opkomende zon is het water dof. Een gele en een groene hemel. De wind verdrinkt in het water. Zijn er voetstappen achter haar? Het meisje is niet blind geworden. Ze is doof.

De auto rijdt voorzichtig door het opspattende water. Nauwkeurig let de chef op de gehalveerde bomen die

een rechte streep trekken in de richting van de fabriek. Het meisje met de rode mond zit naast hem. De chef heeft haar gezegd dat ze heel anders is dan de overige meisjes van het atelier, veel intelligenter is ze en mooi. Mooi als een actrice, zegt hij, theateraal, het meisje houdt haar handspiegel omhoog en werkt haar lippen bij.

Aan de andere kant van de bomen staat een kind in het water. Ze bukt zich, houdt iets in haar hand en gooit het weer terug. ‘Verdomme,’ vloekt de man. Het meisje naast hem bergt haar spiegel op in haar tas. ‘t Is dat vervelende kind dat altijd bij Lisa hangt,’ zegt ze.

Ze is niet doof. Schreeuwend komt de man door het water op haar af. Het kind draait zich om. Struikelend rent ze, moeizaam door het water, het eerste geluid van de ochtend achter haar. Pas als ze de onzichtbare stenen weer onder haar voeten voelt kijkt ze om. De auto met de man is verdwenen. Nu pas ziet ze dat er geen rook uit de schoorstenen van de fabriek komt.

‘Je zult op je kop krijgen,’ zegt mijn broertje triomfantelijk. Nieuwsgierig loopt hij achter me aan naar binnen. Met moeite trek ik mijn laarzen uit en laat het water eruit lopen. De deur naar de huiskamer gaat open en mijn vader kijkt naar me. ‘Ze is er toch geweest,’ klikt mijn broertje. Ik geef hem een pets. De klap van mijn vader is harder. Alles loopt door elkaar. De mist zal optrekken en de grond slurpt het water, ik zal nooit meer weg kunnen, het heelkruid is voorgoed verloren.

Big Alice

Met beide handen tilt zijn vader het houten deksel van de grond en legt het boven op de waterput. De put staat midden op het erf. Rondom zijn de stenen dof en uitgesleten. Overal liggen kapotgetrapte sintels, zwartgeblakerde stukken hout. Uit de schoorsteen komt rook. De kachel brandt het hele jaar door. Alice heeft het altijd koud, terwijl ze toch heel dik is en veel kleren over elkaar draagt. Op de rand van de schoorsteen balanceert een gestreepte kat. Hij kijkt in het rokende gat en Niek stelt zich voor dat het beest erin zal vallen en dat Alice het verschroeide lijf met de pook uit de haard trekt en tevreden opmerkt dat er genoeg vlees aan zit.

De ochtendmist houdt de dag nog even tegen. Tussen de takken van de bomen ziet hij de figuur van zijn vader als in een kijkdoos. Hij staat rechtop naast de waterput. Achter hem lijken de stenen van het huis te zijn geschilderd. Een nog niet helemaal opgedroogd landschap. ‘Man in de mist’, of ‘Vrede’. Niek weet niet dat zijn vader geen vrede voelt.

De brief kwam op dezelfde ochtend waarop ze zouden gaan vissen. Met een zachte plof viel hij op de stenen vloer. Ze hadden geen voetstappen gehoord. De eerste geluiden van de dag werden gedempt door een dichte

nevel, die in dit gedeelte van het land heel lang kan blijven hangen. Niek raapte de brief op van de grond en gaf hem aan zijn vader.

Alice zegt altijd dat ze het gevoel heeft op een eiland te wonen. Volgens de kaart is het huis gebouwd precies op de plek waar de meeste neerslag valt. Het vlakke land vangt alle wind. Er zijn talloze kale plekken waar niets groeit. Gras zo ver je kijken kunt, slechts onderbroken door rechte sloten, een platte wereld die genoeg heeft aan zichzelf. ‘Waterland,’ zegt Alice. ‘Er is een gat in de lucht. Precies boven de plek waar we wonen.’ Soms stroomt de regen met bakken tegelijk naar beneden. De dakpannen zijn groen uitgeslagen en glimmen, ook als het droog is. Ze zitten vol scheuren en barsten. Op verschillende plaatsen in huis staan emmers en teilen. Ze hebben een vaste plek.

Zijn vader stopte de brief ongeopend in de zak van zijn jasje. ‘Tja,’ zei hij. Hij stond op en liep naar het raam. Met de brief kwam een lichte geur de keuken binnen, die meteen werd overheerst door de penetrante lucht van vis en modderwater uit hun oliejasen.

‘Wat lees je,’ vraagt Alice. Ze gaat naast hem zitten en kijkt mee over zijn schouder. ‘Hi,’ lacht ze, ‘ik in Wonderland.’ Nog nooit heeft Niek zoveel gelezen als in deze vakantie. En dit boek, het boek van Alice, *Alice in Wonderland*, is het mooiste boek dat hij ooit heeft gelezen. Hartstochtelijk verlangt hij ernaar een meisje te zijn. Een meisje met lang blond haar en ronde

ogen als schoteltjes. Hardop leest hij de stukken die hij het mooist vindt. Alice ligt op haar buik in het gras, haar hand onder haar kin. Met de andere hand zoekt ze tussen de grassprietten. Alice zoekt altijd en overal. Ze is ervan overtuigd ooit iets te vinden, iets bijzonders, iets dat ze kan bewaren als een schat. Diep onder de grond rennen ze rond, de wezentjes, bedillerige, gehaaste, onredelijke figuren. Het meisje Alice blijft vragen stellen. Little Alice wordt Big Alice en de boze grote meid die klem is geraakt in het konijnhol doet hem nu het meest aan zijn stiefmoeder denken.

‘Klootzak,’ zegt Alice hardop. Met haar vingers trekt ze strepen in het zand tussen de halmen. ‘Stomme klootzak.’ De strepen krijgen de vorm van een huis.

‘Hoe vind je haar,’ vroeg zijn vader. Alice stond in het gat van de deur en nam al het licht weg dat van buiten naar binnen viel. Ze zag eruit als iemand die het in de grootste hitte nog koud heeft. Haar huid was wit en koel en ze was zo dik dat het leek of ze helemaal was volgestopt met zachte wollen watten. ‘Hi,’ zei ze. Haar mond was breed en de glimlach die ze Niek toewierp was die van een kind, gretig en nieuwsgierig.

Waterland Wonderland. Achter de nevelflarden is het schijnsel van een bleek licht. De zon wordt zichtbaar. Ronde druppels liggen op het gras. De bomen maken een zuchtend geluid. Het begint te waaien. De rook uit de schoorsteen is lichter, minder weemoedig dan

daarnet. En de lucht is blauw. De lucht met het gat. Op de rand van het dak de kat. ‘Daar hebben we de Kat,’ giechelt Alice. ‘O, daar is niets aan te doen,’ zei de Kat, ‘we zijn hier allemaal getikt.’

Zijn vader draagt andere kleren. Een jas met een fluwelen kraag. Om zijn middel een leren riem. Een hoed met een rechte rand. Voorbijgangers kijken hen na. Nieuwsgierig. Geïrriteerd. De nieuwsgierigheid is er ook als hij samen met Alice is. Het imposante van haar verschijning, bewust, een weerbarstige keuze die ze doet, niet te willen vermageren. Er wordt zo nadrukkelijk naar hen gekeken dat Niek zelf niet durft op te zien.

‘Zigeuners jatten,’ riep een jongen hardop in de klas. De meester was boos. ‘Misschien wil Niek ons eens iets vertellen over de zigeuners,’ zei hij. Niek moest op de lessenaar zitten. Veel wist hij niet te zeggen. In de hoop dat iemand hem op weg kon helpen vroeg hij of er misschien vragen waren. Iedereen hield zijn mond. Ook de jongen die geroepen had.

Er waren geen straten. Graspaden scheidde de wagens van elkaar. Hij herinnert zich nog het licht in de kleine ruimte. Kunstlicht. Grote bloemen op de muur. En het geluid van de paarden. Het gerinkel van hun tuig. Ze dronken met veel lawaai hun water. Alsof ze kleine steentjes in hun bek heen en weer schoven. Soms gooide zijn grootvader een muntstuk op de bodem van de emmer. Als het paard klaar was met drinken mocht

Niek de munt houden. Hij heeft op zijn kamer nog een glazen jampot vol met Hongaarse geldstukken.

Alice gaat op haar rug liggen. Ze zucht diep. ‘Ik voel druppels,’ zegt ze. Spierwitte wolken drijven in een blauwe lucht. Misschien ligt op de wolken ook wel een munt, denkt Niek. Wie zou dat kunnen geloven, regen uit een blauwe hemel.

Het is allemaal zijn schuld. Als hij de brief niet aan zijn vader had gegeven zaten ze nu al lang en breed met hun hengels bij de rivier. In het snelle water wemelt het van de zilverbaarzen. En Alice had haar goede humeur bewaard.

‘Je zoekt het maar uit,’ schreeuwde ze. De brief lag geopend op de keukentafel. De woorden schoten als pingpongballen over en weer en ketsten tegen de muur waarachter Niek probeerde te lezen.

‘Hoe weet u dat ik getikt ben?’ zei Alice. ‘Dat moet wel,’ zei de Kat, ‘anders was je hier niet gekomen.’

In de ochtend is er de mist en 's avonds gaat de wind tekeer. Hij duwt tegen het dak, roffelt tegen de ramen. Alice doet de luiken dicht. Buiten maakt de storm het geluid van een trein, een oude stoomlocomotief. De trein rijdt over het gras, blaast zijn waarschuwend signaal, verdwijnt ergens ver weg, woaaaahhh, woeeeee...

In het licht van de lamp vliegt een kleine nachtvlinder. Zijn schaduw maakt op de muur het wereldmonster. Alice praat aan een stuk door. Ze knoopt haar rokken los en laat ze liggen op de plaats waar ze staat. Met een enkele beweging haalt ze de spelden uit haar haar. Zeker de helft van de in elkaar gevlochten krullen verdwijnt met de spelden in een la. Voordat ze naast hem gaat liggen sluit haar hand zich rond de dunne vleugels. Als een snipper papier dwarrelt grijs naar beneden. Het monster op de muur verdwijnt. Een vlinder verzet zich niet.

Alice legt zijn hoofd tegen haar schouder. Rond haar blijft een lege plek. Ze heeft een droefheidsdrank gedronken vandaag. Haar lijf heeft de geur van appels. Kisten met appels die in de schuur staan opgeslagen. Niek kent niemand die zo ruikt. Gronderig en zoet. 'Hij komt wel weer terug,' zegt ze. 't Is zijn aard.' Ze huilt. Niek durft niet te vragen wat een aard is. Hij vermoedt dat het iets is wat koud is en nat. Als de mist van vanochtend. Of de diepte van de waterput. Achter de gesloten deur klinkt het miauwen van de poes. Overal is het warm. De kat in de haard. De huid van Alice. Zijn vader stond in een druipsteengrot.

Het is allemaal zijn schuld. Hij moet ervoor zorgen dat het weer goed komt. Hij mag niet in slaap vallen. Nooit meer. Totdat zijn vader terugkomt. Niek ligt met zijn wang tegen haar borsten. Zacht als wolken zijn ze, big, big Alice. 'Nu vertel ik een verhaal,' fluistert ze. 'Er was eens, zo is alle begin, er was eens

een hele mooie dikke prinses. Ze was pas twintig en ze woonde in Wonderland bij de zigeuners en ze hield heel veel van hen en, oké, oké, ze was moddervet...' Ze stopt haar gezicht onder de dekens. Niek hoort haar stem gedempt. Hij heeft moeite zijn ogen open te houden.

Hij wordt wakker van het gerammel van potten en pannen. Alice staat bij het fornuis. Ze schenkt koffie uit de pot in een beker en loopt ermee naar het raam. Wit schijnt de maan naar binnen. Haar huid krijgt de kleur van een citroen. Alleen haar brede billen zijn veel lichter. 'Ik ga hem halen,' zegt ze hardop. 'Ik ga hem verdomme halen.' Ze draait de lamp een kwartslag. Het licht springt tegen het plafond. Slaperig kijkt Niek toe hoe ze zich weer aankleedt. 'Ik wil mee,' zegt hij. Alice bijt op haar lip. 'Nou, vooruit dan,' antwoordt ze. Ze gooit hem zijn broek toe, zijn hemd. En een trui. 'Zoek de Kat,' lacht ze. Als ze de deur opendoet ziet hij de lucht helder en rustig als op een zomerdag.

Het gras piept onder hun schoenen. 'Waar gaan we heen?' vraagt Niek. Alice geeft hem een hand. 'Kom op,' zegt ze. 'Doorstappen.' Ze slaan de weg in naar het dorp. Het is een lange holle weg. Niek gaat hem elke dag als hij naar school moet. In de nacht is alles anders. De lucht is lichter dan de grond. Er zijn geen sterren. Of toch. Laag aan de horizon ziet hij enkele lichtjes. Op welk moment wordt nacht weer dag. Het precieze ogenblik. Een stukje van een seconde, mis-

schien nog minder, een miljoenste triljoenste seconde. Niek stopt zijn handen in zijn zakken. Hij knijpt zijn ogen dicht. Opent ze vliegensvlug. Er is niets veranderd. Het gebeurt allemaal onopgemerkt. Langzaam aan wordt het donker minder zwart. De geluiden verdwijnen. Vogels zwijgen. Een uil blijft stil op zijn tak. Eenzelfde ongrijpbare verandering vindt plaats als je jarig bent. Niek herinnert zich de avond voor zijn zevende verjaardag. Doodstil zat hij op de rand van zijn bed. Hij mocht het moment waarop het gebeurde niet missen. De vuile zes zou onder zijn bed vandaan schuiven. Een mooie gloednieuwe zeven nam zijn plaats in.

De auto van zijn vader staat tegen het trottoir geparkeerd. Alice bukt zich en kijkt door de raampjes naar binnen. ‘Klootzak,’ zegt ze opnieuw. Weifelend kijkt ze naar het huis aan de overkant van de straat. Het is een hoog huis. Beneden zijn de ramen donker. Boven is een venster zwak verlicht. Ze opent het tuinhek. Dan draait ze zich om en gaat op de rand van de stoep zitten. ‘Hoe loopt het af?’ vraagt ze, ‘Alice in Wonderland.’ Haar stem klinkt verdrietig. Niek gaat naast haar zitten. De stenen van de stoep zijn koud. ‘Ik weet niet,’ zegt hij. Hij weet zelf niet waarom hij nu liegt.

‘Hoe zij haar eigen kleine kinderen bijeen zou roepen, en hun ogen vrolijk en gretig zou maken met menig vreemd verhaal, misschien zelfs met de droom van Wonderland van lang geleden. En hoe zij mee zou voelen met al hun kleine verdriet, en plezier beleven aan

al hun kleine vreugde, terugdenkend aan haar eigen kindertijd, en aan de gelukkige zomerdagen.'

Opa van glas

Ten slotte verwacht mijn opa alles. Hij meent dat hij naar zijn werk moet. Zo goed en zo kwaad als dat gaat loopt hij naar de voordeur en haakt de mijnlamp van de muur die daar al jaren hangt. Met zijn mouw veegt hij over het groene koper. Het gaas van de lamp is onbeschadigd, dat kun je toch een wonder noemen. Bij de deur blijft hij dan staan.

Zo lang de lamp brandde kon hem niets gebeuren. Een deinende vlek, los van de drager, beschut tegen de wind. Onder de grond tenminste geen wind.

Mijn moeder brengt hem terug naar zijn stoel. Gewillig laat hij haar begaan. Mijn moeder is zijn moeder. Ze kleedt hem aan. De broek het laatst. Met moeite stroopt ze de pijpen over de verfrommelde lange onderbroek. Dat gaat haar altijd slecht af. Onder zijn rechterknie bindt ze de stof samen tot een prop.

Na het ongeluk moest mijn opa opnieuw leren lopen. Hij hinkte en struikelde en viel plat op zijn gezicht bij elk onverwacht geluid. Misschien ook moest hij wennen aan het licht, het daglicht. Hij had zijn buik onderhand vol van het donker. De duisternis hing in zijn geheugen. Hij sloeg hem weg, liet hem achter zich. Daar hoorde hij thuis. Zelfs sneeuwlicht deed pijn aan zijn ogen.

Mijn moeder breekt een ei in een kopje. Ze klopt met een vork en vult de kop met hete koffie uit de kan. Lichte strepen drijven bovenop. De kleur van de koffie wordt grauw. Net of hij heel zacht wordt. Midden op de tafel ligt de poes. Ze heeft haar ogen dicht. Zonnespikkels liggen op haar vel. Mijn opa praat in zichzelf. Hij heeft de lamp nog in zijn hand. Zijn andere hand is geopend, alsof hij een geschenk verwacht. Mijn moeder veegt de tafel schoon met een doekje. Ze antwoordt maar wat. 'Jaja,' zegt ze. En: 'Zo is dat.' 'Ja' en 'nee' betekenen niets. Woorden betekenen niets. Mijn opa maakt woorden in zijn mond die ik niet kan verstaan.

De wind waait uit de verkeerde hoek. Mijn moeder kan haar was niet buiten drogen vandaag. Ze prijst zich nog gelukkig. De mensen die dicht bij de mijn wonen kunnen hun was nooit buiten hangen, zegt ze. De kinderen van de mijnwerkers zijn nooit fris, nooit lekker uitgewaaid. Ze zitten op speciale scholen. Hun vader werkt onder de grond. De huizen verzakken. Het regent daar stof. Soms graaft een vader maar een paar meter diep onder de tafel waaraan ze op dat moment eten.

Elke avond, voordat hij naar bed gaat, staat mijn opa naast het huis en kijkt naar de berg in de verte. Het is het stilste moment van de dag. Enkel het geluid van wat wind. Aan de andere kant van het huis staat een lantaarn. Mijn opa blijft in de schaduw. Ik zie zijn lippen bewegen. Soms hoor ik hem zingen, flarden van

liedjes, woorden en zinnen gooit hij door elkaar, alsof hij niet de keuze kan maken ergens helemaal bij te blijven. Groot en donker staat de berg aan de overzij. Een enorm manmens, vijftig meter hoog. Aan de grond branden fakkels. Ze flakkeren vrij in de wind, als een rij vurige insekten rondom.

‘In de loop van de tijd is de berg van binnen gaan branden,’ zei de meester. Hij trok de gordijnen dicht en ging achter in de klas staan. Op de witte muur naast het schoolbord stond de steenberg. Zo dichtbij had ik hem nog nooit gezien. Het was eigenlijk geen berg. Het was een reusachtige steen. Naar boven toe werd hij smaller. Een paar wolken. Grijs noch wit. Donkere schaduwen op de helling. De top bleef kaal. Op die muur, in het middaglicht, met op de achtergrond de stem van de meester, die sprak over inwendig vuur, werd hij tot een toverberg. Somber, ondoordringbaar, steen op steen. Ik keek ernaar en ik stelde me voor hoe hij was opgebouwd. Wat verborg hij in zijn binnenste. Een lange zwarte rivier van broeiende steenkool. Het been van mijn grootvader.

Sprookjesverhalen. Een sprookjesberg. We wonen in een sprookjesland. Als de rook van de schoorstenen zich vermengt met de mist verdwijnt de steenberg uit het zicht. Wat je ziet is nog slechts een silhouet. Het karkas van een reuzenvogel die stil blijft hangen vlak boven de grond. Op zulke dagen voel ik een primitieve angst. De berg komt me halen. De straten zijn gevuld met watten. Niemand woont er nog. De lichten bran-

den, overal, en niemand is te zien. Dat is gevaarlijk. En dichterbij, vlak voor de berg, komen de koeltorens van de mijn los te staan in de lucht. De grond eromheen is nat. Vogels vergissen zich. Ze verdrinken in het koude water. En de mensen maken deel uit van het sprookje. Ze verslijten zichzelf onder de grond.

Op de volgende dia stonden mannen dicht op elkaar gepakt in een open lift. Ze staarden naar de voorbischuivende duisternis. Het maakte niet uit of het dag was of nacht. Kolenstof drong door hun kleren. Zwart zat blijvend onder hun vingernagels. Een stem in de klas praatte over werkgelegenheid en welvaart.

Kijk. Twee mannen gingen in de lift weer naar boven. Hun gezichten glansden in de zon. Een van de mannen was nog een schooljongen. Hij lachte in de camera. ‘Vast werk en goed loon,’ zei hij. Een kale man in een donker pak gaf hem een hand en zei iets tegen hem. ‘Dat is een ingenieur,’ legde de meester uit.

De villahuizen van de ingenieurs liggen aan de andere kant van het dorp. Het Park noemt mijn moeder die buurt. Daar te wonen betekent een plaats vooraan in de kerk. Een rode tennisbaan verborgen achter dichte struiken. Hoge ballen in de blauwe lucht. Witgeschilderde huizen waarvan de muren begroeid zijn met rozen, vooral rozen. Een oprijlaan achter een smeedijzeren hek. Sommige ingenieurs hebben een chauffeur in dienst.

Onder de rook van de mijn ligt de Oude Kolonie. De mensen daar wonen in lage, aan elkaar gebouwde huizen. Met moeite kweken ze wat snijbloemen in hun tuin. Het gras is oud. Een paar dunne bomen blijven donker en klein. De mannen maken lange dagen. Nachten. Diensten in ploegen. In de zomer staan de deuren wagenwijd open. Je ziet meestal alleen vrouwen en de kinderen. De berg ligt vlakbij, hoog als een muur, een kolos van een bezoeker. ‘Moet je eens kijken hoe smerig de gordijnen zijn,’ zegt mijn moeder.

Van het Park echter moet mijn moeder helemaal niets hebben. Een van de vrouwen van de ingenieurs rijdt zelf in haar auto. Ze heeft mijn moeder een keer geraakt toen ze de bocht te krap nam. Mijn moeder kwam onder haar fiets op de grond terecht. De vrouw van de ingenieur had niets gemerkt. Zonder om te kijken reed ze langs de rozen. Daarom moet mijn moeder niets van ze hebben. Maar ook om het ongeluk in de mijn. ‘De hoge heren zitten maar veilig achter hun bureau,’ zegt ze.

Mijn opa lacht in de lucht. Hij zit in zijn stoel buiten voor het raam. Mijn moeder heeft een laken gespannen zodat hij geen last heeft van de wind. Lachen in de lucht, dat is een geheim. Met zijn hand wrijft hij voortdurend over zijn been. Hij heeft pijn. Aan het stuk dat er niet meer is. Hoe wil je dat kunnen begrijpen.

Op een avond waren de mannen aan het werk. In een doolhof van stutten en kolengruis kropen ze rond,

mijn opa voorop, hij was de baas. Hij hoefde niet echt iets te zien. Hij had al die ruimte in zijn hoofd. Hij kende de steunen, de breedte van de gangen. Hij zou een blinddoek kunnen dragen. Plotseling, opeens, flikkerde zijn lamp. Achter zich hoorde hij een dof gerommel, amper een geluid. Waarschijnlijk had hij het al een tijd, misschien enkele minuten maar, gehoord voor het hem opviel. Hij draaide zich om en strekte zijn hand uit naar de man voor hem, iets dat hij nog nooit eerder gedaan had.

Weken na het ongeluk legden de mensen nog bloemenkransen op de plaats waar het gebeurde. Zo kon men het idee krijgen dat mijnwerkers van bloemen hielden. Vlak voordat mijn opa naar boven werd gehaald zag hij een stukje van de lucht. Hij had hem niet meteen herkend. Het was een mengsel van blauw en grijs, zei hij.

Soms, in het voorjaar, krijgt mijn moeder het op haar heupen. Alles gaat naar buiten. De stoelen worden boven op de tafel gezet. Ze schrobt het huis van boven tot beneden. Talloze emmers vuil water worden gelegegd in het putje op de plaats. Op het rooster ligt een laag schuim. Een hommelt aarzelt boven de grijze vlokken. Ik heb een afschuw van deze dagen. Het huis ruikt naar een ander huis. Mijn moeder heeft het druk. Je moet haar nu nergens mee lastig vallen. Ik loop haar maar voor de voeten. Hooikoorts speelt haar parten. Haar ogen tranen voortdurend. De lucht is heilig. De wind waait nieuw. Nieuw zijn de bladeren aan

de bomen. Mijn moeder veegt spinrag uit alle hoeken van de kamer. Haar gezicht is bezweet. Uit het water in de emmer stijgt damp. ‘Werken om te leven,’ zegt ze altijd. ‘Elk mens moet de kost verdienen.’ Maar niet alleen dat. In de lucht hangt iets wonderlijks ook, een verlangen naar frisheid. Dat gevoel heeft ook haar te pakken. Ze heeft zelfs geen tijd om voor mijn opa te zorgen. ‘Breng jij zijn thee maar even boven,’ beveelt ze.

Ik wil wel. Ik wil wel naar binnen gaan. Tot bij het bed. Mijn opa is ziek. Ik wil wel vragen of hij iets nodig heeft en ik wil vragen hoe hij zich voelt. Al meer dan een week ontwijk ik hem. Met het kopje in de hand wacht ik achter de gesloten deur. In mezelf zeg ik de woorden: ‘Opa, hoe gaat het,’ en tegelijk is er de schaamte. En een niet te begrijpen gevoel van opwinding. Alsof daar achter die deur iets geweldigs verborgen blijft. Alsof daar geen oude man zal zijn die ligt weggestopt tussen de lakens als een baby.

Ik heb geen opa die in bed ligt. Mijn opa zit aan tafel, elke ochtend, gebogen over zijn bord. Hij drinkt zijn koffie met het losgeklopte ei. Hij loopt in de tuin heen en weer, stijf, hij beweegt zich alsof hij op glad ijs loopt, hij staat naast het huis bij de lantaarn en kijkt naar de berg, hij heeft zijn gewoonten, waaraan hij zich nooit onttrekt, het lopen, het kijken, het zwijgen, hij is betrouwbaar. Door het raam van de overloop zie ik de lucht. Wolken veranderen van vorm. Hoe komen ze daar toch. Omkeren, denk ik. Omke-

ren en weg. Ik haal diep adem en leg mijn hand op de klink van de deur.

Hoe langer ik wacht hoe vreemder hij wordt. Hoe zou het zijn als hij nu zelf die deur zou openen, plotseling, en ik hem vraag, gewoon vraag: ‘Hoe gaat het, opa?’ In de herhaling verliest een woord zijn betekenis. Mijn opa wordt een richting, een punt waar ik wil eindigen. Hij wordt doorschijnend als glas. Een opa van glas. De eerste druppels liggen tegen het raam. Buiten wordt wazig. De geur van zeep komt naar boven. Ik zet het kopje met de koude thee op de grond.

‘Wil jij nu ook al niet meer eten,’ zegt mijn moeder. Ze buigt zich over de poes. Een tederheid die je gemakkelijk zou kunnen verwarren met goedheid. Met haar hand wrijft ze over het grijze vel. ‘Je krijgt alsmaar meer kale plekken,’ merkt ze afkeurend op. De poes ligt in een hoek van de schuur. Op wat hout en een paar lege flessen na is de vloer kaal. Ik ga op mijn hurken zitten en leg mijn hand naast die van mijn moeder. ‘Je bent een trouw beest, jij,’ mompelt ze. Ik trek mijn hand terug. Het gevoel van zacht dons blijft tussen mijn vingers.

Nog voordat het nieuws van het ongeluk de mensen bereikte wist de poes al wat er aan de hand was. ‘Een godswonder, dat beest,’ zei mijn moeder. Zacht miauwend liep ze heen en weer, in de richting van de berg en terug naar ons huis. Ze liet haar eten staan.

Ze liep met ons mee, draaide om ons heen, schuurde haar kop tegen zijn been. ‘Hier stond ze elke dag op me te wachten,’ zei mijn opa. Hij hield me bij de hand. In feite leunde hij op me. Hij wees naar de torens ver weg, kolossaal en gekarteld, ze verbrokkelden de horizon. Hij leerde me de namen van de mijnen. ‘De Maurits,’ zei hij, ‘dat is de beste.’ De poes werd opgeslokt door het donker. Mijn opa riep haar. Hij bukte zich en pakte haar op. Stil bleef ze zitten en keek met ons mee naar de lucht. De top van de berg was rood. Rood naar goud. De mijn stond in brand. Daar was het weer. De wolken, de berg en de mijn die Maurits heette kwamen ons verpletteren in een allesverterend vuur.

Als ik maar lang genoeg blijf zeuren stemt mijn moeder erin toe naar de dierenarts te gaan. Ze moppert nog wel. Dat het zonde is van het geld. Dat we daar een nieuwe poes voor kunnen kopen. Ze haalt het kussen weg dat ik onder in de mand heb gelegd en vervangt het door een oude doek. We zetten de mand achter op de bagagedrager van haar fiets.

De dierenarts woont in het Park. De huizen zijn zo hoog hier. Wolken hangen erboven en maken ze nog groter. Ik voel me klein. Mijn moeder loopt voorop. Haar rug is op zijn allerrechtst. Strijdlustig is ze, haar wangen zijn roze, haar ogen spieden de weg af, kom maar op. Recht in hun gezicht wil ze kijken, zo, dat ze van hun stuk worden gebracht. Het Park is echter uitgestorven. Geen ingenieur te zien. Niemand gluurt hier achter de gordijnen.

Ik voel bijna niets van de klap. De vrouw draait het raampje van haar auto naar beneden. ‘Jeetje,’ zegt ze. De nagels van haar vingers zijn vuurrood gelakt.

Alleen de achterpootjes maken nog enkele stuiptrekkende bewegingen. Uit haar bekje komt bloed, roder nog dan de gelakte vingers. De vrouw van de ingenieur leunt uit het portier alsof ze alles beter nog wil zien. Zo'n auto is bijna zo groot als een kamertje.

Mijn moeder legt haar fiets aan de kant van de weg. Het achterwiel is verbogen. De deksel van de mand ligt enkele meters verderop. De vrouw legt haar handen aarzelend rond het stuur. ‘Waar woont u,’ vraagt ze. ‘Kan ik iets voor u doen.’ Mijn moeder tilt het poesje voorzichtig op en legt het in mijn armen. Het is licht. Het is warm. Dood voelt vreemd. Ze gaat staan en brengt haar gezicht dicht bij het raampje van de auto. ‘Kutwif,’ zegt ze kalm. In de mand zonder deksel brengen we onze poes weer thuis. Als in een kistje, deinend op de kapotte velg, ze glijdt weg in een hoekje, de mand ruikt muf. Langs de kant van de weg denk ik publiek. Rijen van mensen. Donderend applaus. Mijn moeder is een koningin.

Aan haar gezicht is niets af te lezen. Rechtop gaat ze de tuin in. Aan het werk. Ze graaft een gat in de grond. Van de opgehoopte aarde komt een zwakke geur. Achter ons licht de steenberg op. We leggen de poes met de mand in de grond. ‘Hoe moet ik het hem in godsnaam uitleggen,’ zegt mijn moeder. Ze hakt de schop in het

gras. Dan draait ze zich om en gaat naar binnen, naar boven. Ik heb de moed niet haar te volgen. 'Straks,' zeg ik. 'Straks ga ik, ik doe het, helemaal...' Koppig kijk ik naar het miserabele grafje. 'Ik durf het best,' voeg ik eraan toe.

Opa van glas

*Hij duwt zich
in zijn hoofd
een weg.*

*Vliesdun
breekt een kind.*

*Kind met een trommel-
stokkevingers-
het springt in zijn hart,
is bang voor de bomen,
de zee,
voor soldaten.*

*Het sterft van de angst
voor de soldaten
die tachtig jaren,
en voor de hond,
de blauwe,
in de maan,
de roerloze maan
een onzichtbaar geheim.*

*Het warmt zich
in het holle
en gaat op zoek naar plaatsen*

*alleen aan hem bekend.
Het gaat op zoek naar woorden.
Bij de geringste stoot
ontmoeten ze elkaar;
gaan over in elkaar
en kussen
zacht als vreemden.*

*Je joeg een hand weg.
Op de bodem lagen voeten.
Weggedoken in je hoofd
staarde je,
van binnen droog.*

*De man mat zijn resten.
De lichtste geluiden richtten
zich op.*

*In de intimiteit van het bad
was zijn naaktheid
ongehoord.*

*Ingewanden in mijn oren.
Ongegeneerd.
In de koliek van elke dag
is hem alles goed.*

*Geen zin zich te onderwerpen
aan de handel,
de besmukte handel van mensen,
mensen die schieten in het wilde weg
en schrijven in kranten hun
mening.*

*Hij vraagt niet om een mening.
Genoeg! De groeten!*

Geurend naar baby-olie slaapt hij.

*De man en het kind,
het kind onmondig.*

*Ik wreef mijn wangen
aan je.*

*Stof dwarrelde
en streek weer neer.
Ik hield je adem vast.*

In je ogen lag water.

*Eeuwen gingen voorbij,
en dan
maakte je me los,
was ik van je los.*

*Ik staarde me dood
op die ene seconde,*

je was van glas,

*van glas
was
alles wat.*

Vogels

Bleke ochtendzon. Sneeuwlicht. Stilte als een gesloten boek. Mijn vader wijst naar een hoge den die alleen wil staan. De stam is vlossig, pluizig als de staart van een paard. De takken zijn wit. De grond is een en al ijs.

Hij glimlacht.

Wijst.

‘Kijk dan.’

Ik zie zijn adem in de lucht.

De winter is streng. Hij doodt de dieren, de allerkleinste. Smalle sporen leiden aarzelend in de richting van ons huis. Niet ver genoeg. De deur zou zichzelf moeten openen om hen te verwarmen. In het bos, verspreid, liggen de muizen. Je kunt ze niet zien, de sneeuw bedekt alles, maar ik stel me voor hoe ze daar liggen, kaal, zonder hoed of jas. Sommige liggen hand in hand, in de gedachte misschien dat ze nog oud kunnen worden.

‘Fantastisch,’ zegt mijn vader.

Met zijn tong maakt hij een klakkend geluid.

Er zitten drie vogels op een tak.

Aanvankelijk zie ik niets, totdat ze bewegen. Strepen en vlekken worden zichtbaar. Samengeflanste vleugels in het bleke hout. Het lijkt alsof iemand een aantal grote walnoten in de boom heeft gezet, er met een pennemes de rondingen voor de ogen in heeft gekerfd, ogen zonder enige uitdrukking, zonder lagen, onvoltooid. Ze eisen de maagdelijkheid van de omgeving, hangend tussen hemel en aarde.

Alleen in dromen zijn er genoeg beschutte plekken.

Het bos is vol strijdlust.

En de sterkste wint.

Mompelend zet mijn vader zijn gesprekje naar boven voort, gaat ongemerkt over tot uitdrukkingen als: 'Mijn liefje, mijn duifje.'

Hij spreidt zijn armen.

Zijn jas is glimmend zwart.

Vreemde vogeldag.

Hoe is het om een muis te zijn?

Grijs, saai als regen en heel klein en voortdurend op zoek naar voedsel.

Vliegensvlug rechtsomkeert, maar niet snel genoeg. Er komt iets duisters het bos binnen.

Een uil, heb ik geleerd, jaagt 's nachts. Hij kan zijn kop helemaal ronddraaien. Zijn klauwen slaan diep in het vlees van zijn prooi.

We kunnen ze elke dag wat te eten brengen,' zegt mijn vader. Hij veegt met zijn vingers de sneeuw van de onderste takken. Donker korstmos komt te voorschijn. Voor een muis moet dit hoopje een lawine betekenen.

Misschien is het allemaal al eerder begonnen. Op andere dagen. Van de schutting waarachter ik toekeek steeg een doordringende geur. Krijsend onderwierpen zich de kippen aan de grote haan. Witte veren vlogen in het rond. Soms staken ze hun kop in het zand. En wat te doen met mijn eigen kleine ik. Klamme angstdromen in de nacht. Mijn vader buigt zich over me heen: 'Er is niemand hier, liefje, kijk, kijk maar, ik zie niets onder je bed,' het licht gaat weer uit, zwart-zwart de maan buiten en allerlei monsters.

Met grote stappen loopt hij voor me uit, het dunne ijslaagje dat op de sneeuw ligt vertrappend. Zijn das is geknoopt in een lus, een wijd geopend oog.

'Hou je maar aan me vast,' roept hij.

Zon op sneeuw. Iets schellers kun je niet bedenken. Ik knijp mijn ogen dicht, knijp mijn handen tot vuisten in mijn zakken. Binnen in me blijft het vermoeden van een eeuwenoude wet, besloten in dit ijzige licht, het besef van een onontkoombaar later.

*Veel benen heb je.
Je armen reiken tot de hemel
en je mond
smaakt naar eenzaamheid.*

*Aan deze kant gevangen
zijn we,
opgesloten in taal.*

*Dodenvogels bloeien in een boom.
Ze zijn zo rood
dat je ze wel moet zien.
In stilte achter glas
schaduwen naar het dak van de zee.*

Of pijn zal rusten?

*Jouw hand in de mijne is even.
Tekent stilte stilte na.*

Liefde

Oom Alex is oud. Op het moment dat ik hem zie realiseer ik me dat. Tot nu toe heb ik aan hem gedacht als aan iemand die jong is. En op hetzelfde ogenblik weet ik dat ik ook niet meer jong ben, niet zo oud als hij, maar niet meer het kleine meisje dat elke avond indommelde op zijn schoot, luisterend naar de verhalen die hij me voorlas, avond aan avond dezelfde verhalen en dat was wat me rustig maakte. Het bekende, te weten welk woord zou worden gezegd, met welke intonatie. Ik herinner me, hoe wonderlijk is het menselijk geheugen, het is alsof er een stukje van mijn leven in het licht valt, ik herinner me zijn geverniste stoel, zijn hand op de leuning. Een kale tl-buis trilde boven ons hoofd. En er was altijd een fles. Wat ik heb onthouden is de kleur van de vloeistof in die fles, een mooie goudbruine kleur. Oom Alex dronk daaruit, voortdurend. Hij dronk en hij praatte, de woorden stroomden door de hals van de fles en langs zijn verhemelte en alle verhalen lagen besloten in die gouden drank. Ik keek omhoog naar zijn gezicht en ik snoof de prikkelende geur die niet onaangenaam was en de woorden waren zo dichtbij dat je ze bijna beet kon pakken. Als ik naar bed werd gestuurd en mijn moeder het licht uitdeed lag ik in het donker van mijn kamer. Beneden hoorde ik de stemmen van mijn oom en mijn moeder en in het duister kwamen ze te voor-

schijn, de figuren uit de verhalen. Rovers en dieven met woeste gezichten en slodderstrepen vuil op hun lijf slopen rond mijn bed. De klank van hun zware stemmen werd onmiddellijk gevolgd door een ondefinieerbaar geluid, een boodschap of een waarschuwing. Een naamloos beest. Achter het raam dat wijd open stond hingen uitzonderlijk grote sterren. Ik sloot mijn ogen. Langzaam werd de duisternis compleet. De nacht ritselde en praatte en diep weggedoken onder mijn deken wachtte ik tot het begon, het andere, de wereld die alleen voor mij gemaakt was.

Veel is er niet veranderd. Oom Alex slaat ons zwijsend gade. Als we hem tegemoet lopen voel ik dezelfde opwinding van het kind dat luisterde naar de nacht. Ik ben me bewust van zijn witte haar en van de stok die hij nodig heeft om te staan. Zijn bloedvaten slibben langzaam dicht. ‘Dat is de oorzaak van zijn duizelingen,’ vertelt mijn moeder. Ze ontkent, zoals ze altijd gedaan heeft, de gevolgen van de drank. Ik weet dat hij drinkt, meer nog dan vroeger. De alcohol heeft hem volkomen te pakken, zijn bloed, zijn huid, zijn ingewanden. Zo'n mooie drank. Zijn vriend en zijn vijand.

Mijn moeder trok aan zijn arm. Hij zwoegde om overeind te komen maar gaf het op. Vreemde geluiden klonken uit zijn keel. ‘Dit wordt weer niks,’ zei mijn moeder. Boos draaide ze zich om en liep naar binnen. Ik staarde naar mijn oom. Hij lag op de grond, zo maar tussen de nieuw opgekomen bloemen die we gezaaid

hadden. Stil stonden de bomen om ons heen, alleen de bladeren bewogen in de wind en ik dacht: nu gaat hij dood. Als de wind ophoudt, de wind de wind, ooit houdt die op. Zacht drukte de hemel op mijn gezicht. Oom Alex boerde hardop. Mijn moeder kwam opnieuw naar buiten. Ze legde een deken op de grond. Met beide handen sjoerde ze aan de pijpen van zijn broek. Zijn jasje hing scheef, de panden lagen gekruist over zijn buik. Ze sloeg haar armen om hem heen, niet teder, maar stevig. Ongerust volgde ik de bewegingen in de bomen. Inktzwart zogen de bladeren zich vast aan de takken. Een eenheid vormden ze, met de nacht, met de wind die af en toe stilviel. Ik keek naar Alex en mijn moeder en ik voelde me ver verwijderd van hun gestuntel. Mijn oom was een lapzwans, een dronkelap en nu ging hij dood en in het diepst van mijn hart hield ik voor altijd van hem.

De volgende ochtend gebeurde het wonder. Oom Alex wandelde doodkalm de keuken binnen. Zijn ogen stonden helder. ‘Ik heb goed nieuws,’ zei hij. Mijn moeder ging rustig door met haar werk. Met een mes schraapte ze langs de binnenkant van de boterpot om de laatste restjes te kunnen gebruiken. Ongerust volgde ik haar bewegingen. Boterresten smaakten ranzig en vet, maar mijn moeder hield er niet van eten te verkwisten. ‘Boem,’ zei Alex. Hij zette zijn voet op een keukenstoel en krabde de vastgekoekte modder van zijn schoen. Mijn moeder schoof de stoel aan de kant. ‘Handel,’ zei mijn oom. ‘Vandaag heb ik 'n hoop handel.’ Hij sprak elk woord uit alsof het om iets heel ge-

wichtigs ging. ‘Het is zondag vandaag,’ zei mijn moeder. Oom Alex veegde zijn lippen af en stak ze naar voren, in de richting van haar geërgerde gezicht.

Ik keek mijn ouders na. De kerkklokken luidden en bij het nadrukkelijk gebeier was het alsof oom Alex gewijd werd tot mijn vader. Het was een prachtige dag. Daar liepen mijn vader en mijn moeder. Alex droeg zijn nieuwe hoed. Die had hij nog niet eerder op gehad. ‘Tara,’ zong hij voor de spiegel. ‘Tara tara, wat een handel.’ Neuriënd bekeek hij zichzelf. De hoed was zacht als een muis. Hij had de kleur van een muis, ook, grijs met spikkels, ander grijs daartussen. In de rand stak een kleine veer, die glinsterde in de zon. Mijn moeder schoot in de lach. ‘Je lijkt wel een pauw,’ zei ze. Ik keek hen zo lang mogelijk na. In de verte dreef een man zijn schapen in de richting van ons huis. Ze blaatten en riepen na een hele nacht stil te zijn geweest. Tevreden ging ik op de grond liggen. Het gras prikte aan mijn wang. Ik vond niet dat oom Alex op een pauw leek. Zo, met zijn nieuwe hoed, was hij nog knapper dan anders. Opeens verlangde ik ernaar tussen hen in te lopen, een boog van liefde boven mijn hoofd. De schapen kwamen dichterbij. Ze omringden me van alle kanten, wit waren ze, als golfjes in de open zee, en als ik mijn ogen dichtkneep en ze weer heel snel opende veranderde hun kleur van rood naar goud en zelfs een groene was erbij.

Nu is de tuin verwaarloosd. Wilde planten overwoekeren de schapepaadjes. Spinrag hangt tussen de strui-

ken. Een vogel, een specht misschien, klopt tegen een boomstam. Het geluid klinkt verrassend helder, als glas tegen hout. Aan de andere kant van de tuin staan nog altijd de vier bomen. Ik herinner me hun naam: de Majesteiten. Als het hard waaide maakten ze een klaaglijk geluid dat bijna menselijk was. Oom Alex lijkt op zo'n boom. Een oude vorst, beroofd van van alles. Zijn enige bezit is nog dat piezeltje tuin.

Als je bloedvaten dichtslibben wordt ook je ziel met een pleisterlaag bedekt. Een onmerkbaar proces dat alles geluidloos maakt, bijna lichtloos. Het gaat niet goed met oom Alex, heeft mijn moeder verteld. Maar hij waagt zich in niemands handen. 'Het is gewoon de tijd van het jaar,' houdt hij koppig vol. 'De zomer is een slechte tijd voor mij.'

Ik wist niet precies wanneer hij was weggegaan. Ik wist alleen dat hij verdwenen was. Mijn moeder en ik zaten voortaan alleen aan tafel. Op zijn kamer waren hoezen over de stoelen gespannen en het handvat van zijn scheermes was onderhand groen uitgeslagen.

'Hij is op werk uit,' zei mijn moeder tegen de mensen uit het dorp. Ze had het moeilijk. Vaak moest ze al haar moed bij elkaar rapen om met iemand een gesprek aan te knopen. Ik schaamde me diep voor haar.

'Niemand weet dat oom Alex een filmster is, maar al gauw zal hij te zien zijn in alle bioscopen en dan zullen ze wel opkijken, de mensen die ons nu zo meewa-

rig bekijken. Het licht gaat uit en wijdbeens loopt hij over het doek, soepel bewegend vanuit de heupen alsof hij danst. Hij draagt een revolver en een gitaar en bij “The End” stralen sterretjes rond zijn gezicht. Mijn moeder en ik zitten op de eerste rij en ze knijpt in mijn hand en we hoeven helemaal nooit te betalen.’

Het leven zonder oom Alex voelde wankel. Het was alsof mijn moeder en ik elk moment in het ongeluk konden worden gestort.

‘Duurt het nog lang, dat werk?’ vroeg ik.

‘Ja, heel lang,’ antwoordde ze. ‘Een hele tijd.’ Ze stak een sigaret op en zoog haar longen vol lucht. ‘Hij zal vast schrijven,’ voegde ze eraan toe.

Ik miste Alex. Het verhalenboek lag naast mijn bed maar ik vond het niet prettig om zelf te lezen. Ik vond ze saai nu en vervelend, almaar hetzelfde, dezelfde verhalen, als spaken in een draaiend wiel. Ze draaiden rond in mijn hoofd, niettemin, en wat zich vooral telkens naar voren drong was het verhaal van de zeehonden, een moeder, een vader en een kind. Ze sloegen te pletter op de rotsen, in een storm, de moeder was het eerst dood. Het was een treurig verhaal. Ik moest er altijd bij huilen. Maar nu wilde ik slapen, zoals vroeger, onder de lamp, moe van het luisteren. Wat kon ik nog denken. Was het maar mogelijk om niets meer te weten. Oom Alex was weg. Rustig ging hij weg uit ons leven en hij dacht waarschijnlijk nooit meer aan mij, behalve misschien als hij oud zou zijn geworden en lelijk en dat was wat ik hem gunde, ‘eigen schuld dikke

bult', en bij die vertroostende en schrijnende gedachte viel ik in slaap.

Stenen rolden mijn kamer binnen. Bliksem verlichtte het bed. Van onweer was ik bang. De catastrofe die mijn moeder en mij moest treffen was dichtbij. Het regende, heel hard, en toen ik opstond en uit het raam keek zag ik geen grasveld buiten, maar een enorme zwarte plas. Ons huis was een zinkend schip, langzaam maar onontkoombaar en angstig ging ik naar de kamer van mijn moeder.

Ik had me nooit verbaasd over de naaktheid van mijn moeder. Maar nu wilde ik haar heel nauwkeurig bekijken. Ik zag dat de sprei van haar bed was gevallen en als een slordige hoop op de grond lag. Ik zag het patroon van het behang, de dingen in haar kamer waarvan ik wist dat ze er waren en die nu een opwindende glans hadden. Mijn moeder stond voor de spiegel. Ze maakte haar haar op, met onhandige bewegingen, alsof ze dat nooit eerder gedaan had. Onder haar borsten was het vlees wit. Ze staarde naar zichzelf. Ik zag dat ze de hoed oppakte, de hoed van Alex. Ze zette hem op haar hoofd. Ze lachte. Ik staarde naar haar. Er was iets verbluffends in de manier waarop ze daar stond, in mijn gevoel van opwinding haar te betrappen. Ik had twee naakte moeders. Twee hoofden, vier borsten, armen en benen.

'Vroeger,' vertelde oom Alex, 'waren de mensen kogelrond. Zo had God ze geschapen. Rond als een bal, met

vier armen, vier benen en twee hoofden en zo rolden ze door de wereld, lachend en spelend als kleine kinderen. En ze waren zo verschrikkelijk gelukkig, toen, dat zelfs God 'n beetje jaloers werd en ze opsplijste in twee helften: 'n mannetje en 'n vrouwtje. En nu, nog altijd is de ene helft voortdurend op zoek naar de ander, want ze hebben elkaar toch nodig om te kunnen rollebollen. En dat is liefde. Dat is wat liefde is...'

'Wel,' zegt mijn moeder. 'Komt er nog wat van.' Ze port in mijn rug. Als ik het hek open glipt ze langs me. Oom Alex staat stijf als zijn stok. Mijn moeder is nog vlug ter been. Ze slaat haar armen om hem heen. Rond ons is de zomer. Het zou een zondag kunnen zijn, een zomerse zondag. Op die dag stond hij droog. De klokken van de kerk klonken en mijn mooie oom, nog voordat het avond was, liep als een zwabberman door het dorp. Gedaan met de goeie voornemens. 'Je kunt net zo goed niks zeggen,' zei mijn moeder. 'Zat er maar niet zoveel in mijn kop,' kreunde Alex. Hij sloeg met zijn hoofd tegen de muur. Boem... boem... Ik keek naar hem. Zou het kunnen, dacht ik, wenste ik mij, dat er ten slotte een nieuw hoofd in hem zal groeien. Een hoofd vol besluiten, waaraan hij zich niet onttrekken zal.

Ik wend mijn ogen af. Is dit een ontmoeting? Tara... tara... Toch wel misschien. Het roffelen van de vogel klinkt vlakbij. Hout en glas vloeien ineen, als oom Alex en mijn moeder, hun bedrieglijke verbond.

De wiele-oom

Aan Louis Reintjes

*Op de rug van de wiele-oom
beweegt de wereld als vanzelf,
beweeg ik met hem als vanzelf.*

*Mijn hand, nog klein,
aait van opzij
de warme wang.
Zijn draven lijkt op lachen.
De sporen die hij achterlaat,
zijn lucht- en waterlast,
versta ik niet.
Nog niet
het woord van liefde,
van leegte in een felle flits.*

Ik zet mijn ogen schrap.

*Zondag duurt uren. Vogel. Wolk
het zachtst gedacht.*

Maar hoe dat schrijnt.

Oom Victor

'n Beetje getikt,' zeiden ze.

*Zondag
aan tafel,
een schim langs de pastei.*

*De andere kant
van mijn vader.
Ogen
dezelfde,
maar barsten,
draden van koper.*

*Ik droeg mijn bord naar de keuken.
Hij schreef gedichten -
dus -*

*dingen die mensen horen
als het donker is.*

Ik stond met mijn bord.

*Wonderlijk,
in ons huis
hebben mensen geen verdriet.*

*Rond ons huis
was de grond
heilig*

plotsklaps.

De schaamstreep

Het zomerhuis. De natte stenen vloer, de snel wegkruipende insecten, de geur van iets ouds. De zee. Golven die vallen. Zich oprichten. Weer vallen.

De grootmoeder draait voortdurend dezelfde plaat. 'Moonlight and roses...', een trage weke mannenstem. 'Daar wordt een mens toch gek van,' zegt Max. Mamma doet: 'ssjtt.' De grootmoeder legt haar wang tegen het hout van de grammofoon. Ze staart voor zich uit. Alsof ze kijkt naar een waterplas waarin nauwelijks iets te zien valt, behalve een vis misschien, een kleine vis die een moment aan de oppervlakte verschijnt en zich opnieuw laat zakken in de diepte van het roerloze water.

(Eet nog wat, Eva. Nee, nee, Max, nee, ik kan niet meer... Dat kind is veel te mager, moet je die armpjes zien, dat zijn toch maar stokjes... Mamma: ach Max, ik was vroeger ook zo dun, en kijk nu eens - ze lacht - Max lacht - zijn hand is warm rond haar pols - eten, praten, lachen, een verbond even vanzelfsprekend als altijd de zon daarbuiten.)

De stilte trekt zich in zichzelf terug, raakt aan de stoelen die om de tafel staan, glijdt langs de stenen van de muur, over de ramen, glijdt in Eva's hoofd, haar buik, haar benen. Bellen van lucht spannen zich tussen haar en de woorden, de woorden hardop, het vraag-en-antwoordspel. Alles kan ze gebruiken, het maakt niet uit wat, een enkel geluid zou voldoende zijn de stilte te laten springen. Max buigt zich voorover, tast mamma's gezicht af. 'Je bent zo mooi vandaag.' Mamma houdt haar hoofd schuin. Naar rechts. Het hart zit aan de linkerkant. Zo is er evenwicht.

'Weet je zeker dat je niet met ons meegaat?' vraagt mamma. Ze neemt een trek van haar sigaret, blaast de rook door het half geopende raampje naar buiten. De opgebrande peuk gooit ze op de rand van de stoep. Max knijpt in Eva's wang (dit meisje kan zichzelf zo goed vermaken) - 'We blijven trouwens niet zo lang,' zegt hij. 'Er hangt onweer in de lucht.'

Hoe weet je of er onweer in de lucht hangt? Een plotse windvlaag. Honden die elkaar rusteloos zoeken. De zee plat als een plank. Dat zijn de dingen waaraan de grootmoeder het weer afleest. Ze heeft geen radio nodig. Eva ziet haar staan in de deuropening, in haar zwartkatoenen jurk, op haar hoofd de strohoed die volgens Max nog geen vijf cent waard is. Met haar mouw veegt ze langs haar gezicht. De hitte is onaangenaam. De zon legt spikkels op de grond, die nooit helemaal droog wordt en waar het krioelt van insecten die zelf gespikkeld zijn, zodat je goed moet kijken

om ze te zien. Langzaam maakt de auto zich los van de stoeprand. Mamma zwaait. Langs de grootmoeder schuift Eva het huis binnen. Uit de zon in het donker, daar moet je langzaam aan wennen.

(De wind door het open dak, glanzend asfalt, ze rijden in stilte, verdiept in hun gedachten. Max vol tact: 'Is dat om mij?' Mamma: 'Nee, nee, dat moet je niet denken. Ze is gewoon graag alleen, dat heeft ze van haar vader.' Het feilloze begrip.)

Het makkelijkst is het een woord uit te beelden. De grootmoeder legt haar handen rond haar gezicht. Ze gaat slapen. Iedereen slaapt op dit uur van de dag. Zelfs de dingen. In het schemerlicht hebben ze alle kleur verloren. De kamer staat vol met meubels, je kunt je er bijna niet bewegen, rennen kan al helemaal niet. In een hoek staat een divan. Daar slaapt de grootmoeder. De zwarte jurk hangt over een stoel. Ook haar onderjurk is zwart. Alle vrouwen hier gaan gekleed in donkere kleuren, een diep donker, de rook van steenkool. Mamma valt direct op in haar dunne witte jurken. In het dorp kijken de mannen naar haar, een vrouw uit een beschutte plek, een ansichtkaart.

Op haar blote voeten loopt de grootmoeder naar de keuken. Ze maakt een handdoek nat onder de kraan,

wrijft vluchtig over haar gezicht, haar schouders. Eva staart naar haar rug. ‘Moonlight and roses’, hoe zou dat zijn voor oude mensen. Hier, bij de lichte bewegingen van de oude vrouw, is de stilte een aarzeling, zou ze iets kunnen zeggen, een woord, zacht, hard, hardop, een toverwoord misschien waarbij de grootmoeder plotseling verdwijnt, alsof ze al die tijd iemand uit een sprookje was.

Vreemd ziet een huis eruit, zo helemaal zonder mensen. Een deur geeft toegang tot een kamer, een tussenruimte, daarachter een andere kamer. Niemand verstoort de vorm van de dingen, behalve de zon die van buiten komt. Hij accentueert de beschadigingen en de verveloosheid van de meubelstukken, alsof ze nog eens extra geschonden worden. Het huis is oud. De grootmoeder is oud. Ze brengt het nog maar nauwelijks op het zomerhuis ieder jaar opnieuw in te richten voor de gasten.

Deuren en ramen kieren, een luchtstroom van buiten strijkt langs het gordijn, over de bedden, die dicht tegen elkaar geschoven zijn. Aan de muur hangt een spiegel. De randen van het glas zijn geslepen, schitteren als ijsplinters. Op de grond ligt een verfrommelde sjaal, een onbekende handdoek. Daarnaast mamma's half geopende tas.

De tweede week van de vakantie. Voetstappen buiten. De klink kleppert. Mamma springt overeind. Haar stoel krast over de tegels. 'Max, Max...' Uitgestrekte armen. Vlinderlicht kussen. Woorden van één lettergreep. Zinnen. Alles tegelijk. Gebaren. Ingehouden adem. Het spel van de volwassenen. Als een streep ligt de schaamte tussen Eva en de anderen. Ze drinkt haar melk. Eet haar ontbijt. Mannen kussen zacht als mollen.

De tas bevat een flesje parfum, een lippenstift, een notitieboekje en een plat doosje waarin een aangebroken strip met kleine witte pilletjes. 'Marvelon', leest ze. 'Anticonceptie'. Onder elk tabletje staan de eerste twee letters van elke dag van de week. Eva pakt het doosje uit de tas, de rest stopt ze terug. Haar gezicht in de spiegel. Meisje betrapt. Ze draait het glas de rug toe, loopt de trap af naar beneden. De deur naar het terras staat open. De honden zijn stil. De zee ligt in lood. In de verte een donderslag. Nu is het gevaarlijk op de wegen.

Op de grond liggen ronde druppels, ver uit elkaar. De lucht ruikt naar wier, naar beesten, naar een geheimzinnige en opwindende ruimte, precies als overal en altijd aan elke zee. Het onweer kan elk moment losbarsten. De wind jaagt in de wolken. De wolken rond de zon. Enorme dialogen vinden daar plaats. Geen mens komt eraan te pas.

De pillen verpulveren gemakkelijk onder de zool van haar schoen. Over de vochtige stenen lopen mieren heen en weer. Ze vormen een kaarsrechte streep. De meeste dragen een doorzichtig wit eitje met zich mee. Eva bukt zich. ‘Wat mooi,’ zegt ze, ‘wat zijn jullie mooi.’ Ze strooit de fijngestampte pillen voorzichtig over de wriemelende insekten. Even wijken ze uiteen. ‘Goed zo, goed zo schatjes, dit is lekker, kom, kom maar...’ Geen mens hoort haar hier. Met haar pink port ze aan de kop van de streep. Kriskras lopen de mieren door elkaar, nerveus zoeken ze in het wit. Onder haar hand zijn de stenen warm. Ergens slaat een deur. Stemmen. Beesten zijn zonder rede. Maar toch. Voetstappen in haar richting. Met haar vingers probeert ze de insekten terug te dringen in een rij zoals die was, een gevoel van broosheid in haar, van onmacht, ze kan het niet verklaren en het doet er ook niet toe.